

mladiika

mladiika

oktober

VSEBINA:

s -h: Stoletnica slovenskih narodnih taborov	125
Lara: Slovo od Krasa	126
Kondor: Od osebnosti je odvisno	126
Lojze Tul: Tragedija Cehov in Slavkov	128
Slavko: Pesem narave, Zametne oči	129
B.M.: Pesem	129
Maks Sah: Solske knjige - šolske skrbi	130
Letošnji študijski dnevi v Dragi	131
Slavko: Kraška zemlja	132
Stanko Janežič: Smrt ali življenje (meditacija)	132
Slavko: Morje	133
Kraška ohcet v sliki	134
Egidij Vršaj: Gospodarska petletka Furlanije-Juljske krajine	136
Rado Bednarik: Grad v Gradski	139
Jesen - začetek novega prosvetnega življenja	140
Martin Jevnikar: Sodobna slovenska zamejska literatura	141
Jože Peterlin: Literarni večer v Celovcu	142
Knjige, radio	144

Uredil JOŽE PETERLIN

Revijo izdaja uredniški odbor: Stanko Janežič, Marij Maver, Albert Miklavc, Franc Mljač, Sergij Pahor, Jože Peterlin, Maks Sah, Drago Štoka, Silvan Kerševan in Emil Valentinčič

Odgovorni urednik:
MARIJ MAVER

Zunanja oprema
KLAVDIJ PALCIC

Uredništvo in uprava: Trst, via Donizetti 3, tel. 23-779 — Poduredništvo v Gorici: SKAD

Čekovni račun 11/7019

Registrirano na sodišču
v Trstu št. 193

Tiska tiskarna »Graphis«, Trst, ul. Sv. Frančiška 20, tel. 29-477

NA OPENSKEM TRAMVAJU

Večkrat se vozim z openskimi tramvajem. Prijetna je tista mirna vožnja in lep je pogled na morje, če je svetel dan. Včasih vstopa na Opčinah zelo veliko naših ljudi s Krasa, z one strani meje: možje, ženske z otroki, večkrat mnogo starih ženic, ki se trudijo s težkimi košarami in steklenicami, da bi v Trstu kaj prodale in si pomagale. Včasih je v tramvaju gneča in smo vsi nekoliko nervozni. Tudi tramvajski uslužbenci, kdo bi jim zameril. A čeprav so nervozni, so kljub temu lahko vljudni. Mislil sem, da ni te vljudnosti več, odkar je odšla v pokoj tista stara generacija, za katero nam je res včasih žal; to so bili vljudni, dobri in ljubeznivi ljudje. Mislil sem tedaj, da zdaj ni več nobenega takega kot so bili tisti. Pa sem bil zadnjič presenečen. Precej se nas je vozilo proti Trstu. Poleg mene je sedela stara ženica. S tresočo roko je iskala lire, da bo plačala listek. Spravila je skupaj denar in ga dala sprevodniku. Ta je preštel in videl, da je 10 lir premalo. »Še deset lir, mamca!« ji je ljubeznivo rekel v našem jeziku. »Če imate, če pa nimate, pa nič hudega.« Ženica ga je hvaležno pogledala in iskala dalje. Našla je še tistih 10 lir, a mu je bila vseeno hvaležna za prijaznost. In tudi jaz sem mu bil hvaležen, da bi najrajši stopil k njemu in mu stisnil roko. Saj tolikokrat vidim, kako so nekateri surovi, nekateri hladni, ne spregovorijo po domače, čeprav potnikom na obrazu vidijo, da so Slovenci. Res sem bil vesel, da so še vljudni naši dragi openski sprevodniki. Pred njimi se z vsem spoštovanjem odkrijem in sem vesel, da imam srečo, da se vozim z njimi.

MAŠA PO RADIU

Ko sem se zadnjič pogovarjal z znancom in je pogovor nanese na to, v katero cerkev hodiva k nedeljski maši, mi je prijatelj dejal, da prisostvuje maši kar doma po radiu, »Kje bi pa lahko poslušal lepše petje kot poje rojanski pevski zbor. Vse je le-

PISMA NAM IN VAM

po in izbrano. Nimaš občutka, da je nekdo mimogrede pritekel nekaj popridigat in "ošteti" vernike, ker morajo sedeti ali "ošteti" kar izpred oltarja organista, ki sicer brezplačno orgla že več let, a ni izbral pravilno pesem in tako naprej. Vseh teh nevšečnosti pri maši po radiu ni. Tako je najlepše...«

Pojasnil sem mu, da bi bili gotovo Rojančani veseli priznanja, da pa mora kot krišijan vseeno v cerkev k nedeljski maši, kajti prenos maše po radiu, čeprav je še tako lepa, za kristjana ne zadostuje. Ne gre namreč za poslušanje, ampak za sodelovanje. S poslušanjem ni opravil svoje nedeljske dolžnosti. Se morda motim?

Povedali ste pravilno, v kolikor more urednik na to odgovoriti. Naprosili pa bomo teologa, da bo enkrat obširneje o tem pisal.

PLAKATI V SOVODNJAH

Pred nedavnim sem napravil izlet na Goriško. Ob tej priložnosti sem bil prvič v Sovodnjah. Izstopil sem na železniški postaji in se napotil počasi proti vasi po lepi na novo asfaltirani cesti. Že med potjo moram reči, da so me Sovodnje kar osvojile. Kraj je lep, čist, prijazen. Sliši se lepa slovenska govorica v narrečju, ki je mogoče nekoliko čistejša kot tržaško.

Lepa nova občinska hiša ima slovenski in italijanski napis. Pred občino stoji lep spomenik padlim v zadnji svetovni vojni. Tudi na tem spomeniku je napis dvojezičen. O, ko bi se tudi naši sodržavljanji tako vestno držali tega pravila o dvojezičnosti! Toda ko sem hodil po vasi, sem na stenčasih opazil plakate, razne županove razglase, samo v italijanščini. To se mi je zdelo zelo čudno. Vprašal sem domačinko, kako to. Odgovorila mi je, da »pri njih je tako«. In če pomislim, da ima celo tržaško županstvo vsaj v okolici Trsta te razglase tudi v slovenščini, prav zares ne morem razumeti, kako da je v Sovodnjah tako. J. K.

Posamezna številka Mladike stane 200 lir, po pošti 220 lir. Celoletna naročnina (10 števil) 2000 (2200) lir. Naročnina za ves letnik v Jugoslaviji 45 Ndin, v Ameriki stane 5,5 dol. Naročnina za ves letnik v Avstraliji 4 funte.

V pomladni odjugi leta 1848 so si Slovenci postavili svoj cilj, Združeno Slovenijo: vse ozemlje, kjer bivajo Slovenci, naj bo združeno v eno upravno telo, slovenščina pa naj bo enakopravni jezik v uradih in v šolah. Te zahteve, ki so bile postavljene v pomladnih mesecih leta 1848, so podprla številna nastajajoča slovenska politična in prosvetna društva, ki so po češkem vzgledu postala tudi pri nas znanivci nove dobe. Bachov absolutizem je oviral rast in lepo obetajoče zametke. Morale so priti še vojne in v Avstriji notranji pretresi, da je slovenska misel zaživela in se utrdila. Če so Madžari dobili politično samostojnost, da o kulturni sploh ni treba govoriti, zakaj bi jo odrekli Slovencem? Pa je hudič posejal zel in dušil zdrave sile. Madžari so si leta 1867 priborili politično svobodo kot »kazen«, ker so se leta 1848 uprli Dunaju in

STOLETNICA SLOVENSКИH

proglasili svojo republiko. Hrvate pa so, ker so istega leta prišli na pomoč Dunaju zoper Madžare, sedaj za »plačilo« podredili prav Madžarom. Po takem nagrajevanju se je Dunaj samo osovražil.

Slovenska narodna stranka je leta 1867 zmagala v večini volilnih okrajev na Slovenskem. Slovenci so dozoreli v narod z lastno politiko in so nehali biti le etnografski pojem. Zaradi neprožnosti konservativnih slovenskih poslancev, ki so na Dunaju disciplinirano sklanjali glave pred raznimi »gnadami« in »presvitlimi«, je tako zadržanje nujno zbudilo kritiko med mladimi, kar je rodilo spor med mladimi in stari. Samo doba taborov (1868 do 1871) je še ohranila politično strpnost in odločni nastop v borbi za narodno enakopravnost. To misel so zanesli med ljudstvo prav tabori. Društvena in zborovavna svoboda, ki ju je jamčila decembrska ustava, je omogočila široko politično razmahanost med Slovenci. Tabori so bili masovne manifestacije, ki so se ponavljale po Slovenskem. Prvi ljudski tabor je bil v Ljutomeru 9. avgusta 1868, mesec nato je sledil tabor v Žalcu v Savinjski dolini in 18. oktobra v Šempasu pri Gorici. Na taborih so Slovenci masovno terjali svoje pravice. Naslednjo pomlad 19. maja 1869 je bil tabor v Vižmarjih pri Ljubljani in še v Sevnici, Ormožu, v Biljani, v Sežani, v Tolminu, Cerknici, Vipavi, na Kapeli nad Radenci, v istrskem Kubeđu, Bistrici pri Pliberku ter v Žoperčah in Buhljah na Koroškem. Na Tržaškem pa je bil najpomembnejši tabor v Dolini dne 27. oktobra 1878. Tabori so prenesli čitalniško delo iz skromnih prostorov na prosto, pritažena slovenska beseda pa je postala javna zahteva.

Tabori so bili vedno praznični dnevi za kraj prireditev in vso bližnjo okolico. Na predvečer so zagoreli kresovi, godba in pevski zbori so peli na trgih podoknice. Zjutraj so bile budnice, jutranja zborovanja so bila združena s službo božjo na prostem, prihajali so prvi gosti na okrašenih vozovih, na konjih in v narodnih nošah.

NARODNIH TABOROV (1868-1968)

Višek je bil popoldanski shod, na katerem so nastopale godbe, tamburaši, deklamatorji in pevski zbori. Glavni govor je imel vedno kak državni poslanec ali viden in neustrašen narodni delavec. Najbolj znani govorniki so bili Božidar Raič, Zarnik, Lavrič, Razlag, Vošnjak, Toman, Tonkli in drugi iz duhovnega in svetnih poklicev.

S taborov so poslali na oblast resolucije, v katerih so zahtevali zedinjenje slovenskih pokrajin v eno upravno in politično enoto, zahtevali narodne šole, pravico slovenščine v šolah, uradih in cerkvi ter dvig kmeta in narodnega gospodarstva.

Ko ob stoletnici taborov gledamo v pretekla stoletja, se nam vsiljuje vprašanje: so zahteve, postavljene na teh masovnih zborovanjih, v celoti že dosežene? Da in ne. V osrčju Slovenije veliko razpravljajo o političnem, kulturnem in gospodarskem narodnem vprašanju. V obrobju pa v okviru držav, v katerih nam je živeti, postavljamo narodne zahteve.

V nastopajoči jeseni, ko se pričinja čas živega prosvetnega življenja, bomo naslonili svoje delo na temelje stoletnic in iz teh virov razširili rast v sodobnost.

SLOVO OD KRASA

V preteklih septembrskih dneh, ko so se vrata naših šol začela ponovno plaho odpirati, in smo tisti, ki nam je slovenska šola pri srcu, spet trepetali, trepetali za vsakega edinčaka, ali ga bodo starši vpisali v slovensko šolo ali ne; v tistih septembrskih dneh, ko silišal celo o tem učitelju in o onem sosedu, da ga ni bilo mogoče pregovoriti, da bi izpolnil svojo dolžnost do lastnega otroka, do svojega naroda in do samega sebe, mi je prišla v roke enajsta številka revije Kaplje z Razmišljanjem Ivana Mraka, ki me je po teh grenkih septembrskih izkušnjah nekoliko pomirilo in me potrdilo v tem, da imam prav, da imamo prav mi vsi, ki »smo« in »vztrajamo«. Odprlo pa mi je to razmišljanje tudi drugače oči v slovensko poniglavo, ki pa verjetno ni samo naša, ampak vseh majhnih ljudi nasploh.

Piše Ivan Mrak: »Slednja višja ideja in možnost je množici težko ali pa sploh nedostopna. Zgolj daljna možnost, da se jim je izpostaviti za narod (v obrambo jezika!), jih peha v najbolj poniglava izgovarjanja. Višje razvita plast jih mora (če je treba!) s silo obvarovati pred raznaroditvijo!«

V naslednjem odstavku pa berem: »Potemtakem ima človeštvo in narod vselej in vsakokrat pričakovati velik duhovni vzpon zgolj od mentalno visoko stoječega posameznika. Od osebnosti je odvisen dvig, je odvisna člo-

Sobota, 14. septembra. Sama sem bila v veliki šolski stavbi. Vpisovala sem otroke. Nekateri so prihajali, drugi so tiho odhajali po dolgem hodniku. Tisto noč sem imela čudne sanje, zato sem bila še nekoliko utrujena od nemirne noči. Kapljice so polzele po šipah. Sama sivina, neskončna, enolična sivina. Enakomerno je tiktakala stenska ura na hodniku. Merila je čas, ta bežeči čas, ki nikoli ne obstane. Morda je bolje tako. Kajti kdor je preživel nelepo preteklost, ga je strah, da bi se povrnila. Mestni vrvež, ki je prihajal skozi okna, me ni motil.

Zabrnel je telefon. Prijela sem za slušalko. Takoj sem spoznala glas mlade matere. Rekla mi je: »Moram ti nekaj povedati... Ani ne pride več k tebi v šolo. Spet smo premeščeni v južno Italijo...«

Ne vem kaj mi je še govorila. Pretrgala sem zvezo. Streslo me je. Nisem pričakovala tega novega udarca. Ne vem kdaj, ne kako sem se vrnila v razred.

Znova se ponavlja pot Martina Kačurja. Ta dva mlada človeka sta verovala v pravico in svobodo. Zanja sta se bila, trpela in tvegala življenje. Dolgo sta bila v njenem čaru. Mala Ani se je tam rodila. A klic domovine je bil močnejši od bleska večnega mesta. Naše morje ju je privabilo nazaj, saj če je človek daleč od njega, ni zdrav.

Tudi danes je morje zelo nemirno. Valovi se dvigajo, postajajo večji, drug preko drugega se poganjajo, kakor bi hoteli nekaj doseči, a se zopet vračajo, kot bi jih globina priklepala nase. Tako vleče sedaj tujina nase — srce teh ljudi in njihovega otroka. Iztrgala mi je Ani neznana sila kar čez noč iz razreda, tako kot izruje vihar komaj vsajeno mladiko. In tako bodo nadaljevali neizpeto in nedokončano kalvarijo trpke tujine, na katero je hodil tudi moj oče. Njegovo obličje je zdaj resno, sicer mirno, a mnogi viharji so zapisani na njem.

Tolaži me samo tale misel: kdor pogumno kaj dragocenega žrtvuje, ne bo ves umrl, ker ne more okameneti, še manj pa — strohneti.

* * *

Začelo se je novo šolsko leto. Tokrat nisem več v mestu. Poslali so me na deželo. Ne poznam ne otrok, ne okolja, ne vasi. Vse mi je neznano.

Sama nova doživetja mi bodo prepojila srce. Kajti spomin boli kot pogled na ptico, ki ji je zla roka zlomila krila.

Jesen je tu lepša kot v mestu. Sonce prodira v razred. Rumeno in rdeče listje se sveti v njegovih žarkih. Ustvarja privid, da si v pomladni zarji.

Pred mano leži knjiga — Srečka Kosovela »Integrali«. Dobila sem jo v dar od teh ljudi pred odhodom s posvetilom. »Izpovej se, ker preko bolečine boš spoznala, da je vredno živeti!«

Da, vredno je živeti, da gledaš, vidiš in spoznavaš svojega bližnjega!

V razredu ne manjka nihče. Vsi že sedijo v klopih. Pišejo tiho, računsko nalogo. Ne poznajo me. Zato se me morda nekoliko boje. Cutim, da se ne smem več navezati na nikogar. Ne smem se razdati več tako zelo kot sem se. In potem tako zelo boli, ko ti iztrgajo tako malo Ani...

Blizu katedra je prazna klop. Tista klop je zanjo. Čaka jo vsak dan; čaka njen povratek, da bo spet sedela med nami.

* * *

Ko so bile šole poimenovane po naših vzornikih

Lansko jesen je bilo. Sprejela sem jo v svojo sredo. Poučevala sem prvi in drugi razred. Ani je bila zbegana in plašna. Naša govorica ji je bila tuja, kajti kdor živi dalj časa v tujini, mu je težko uživati se v naše okolje. Polagoma se je začelo. Prvi mesec ji je bil prava muka. Okrog božiča je vse steklo. Prilagodila se je naši šoli, sošolcem in meni. Naučila se je izgovarjati prve besede v materinem jeziku. Bilo je nekaj nepopisno lepega. Začela je brati. Ko sem rekla razredu: »Do jutri se boste naučili prvo kitico pesmi — Mornar,« me je živo pogledala.

Rekla mi je: »Jaz se bom naučila celo, učiteljica!«

In res, naslednjega dne je znala vse štiri kitice.

Bili smo sredi zime. Spominjam se, da so bili vsi otroci ogrnjeni v plašč. Ani je imela dolge, sinje hlačke. Njene ročke so bile mrzle. Vsi so se mi smilili. Imeli smo risanje. Pri meni so risali vedno, kar so hoteli, da se jim povsem razvije domišljija.

Vsako risbo, tudi manj uspelo, smo pritrdili na zid, zato so vzljubili ta predmet. Vsi so mi že pokazali dokončano risbo. Tudi Ani je že končala. Dvignila je risbo in mi rekla smehljaje: »Učiteljica, pogledjte kako lepe labode sem narisala!«

Vedno je risala labode, ker je vedela, da meni ugajajo. Dobro sem videla risbo, a ker je v meni toliko nezaupanja, sem jo zavrnila: »Ne verjamem! Prinesi mi risbo sem pred kateder.«

Zdi se mi, da vidim sedaj pred seboj tiste njene očke, ki so v trenutku izgubile ves blesk. Bila je na moč občutljiva.

Z užaljenim glasom je dejala: »Vas ne bo nihče imel rad, ko nič ne verjamete!«

Tedaj me je nekaj zelo zaskalelo: Otrok šestih let je podzvestno čutil moje nezaupanje. Solze so se mi zaiskrile v očeh. Vzdignila sem jo v naročje in ji zašepetala: »Ani, ti dobro veš, da ti učiteljica verjame, ker ti ne znaš lagati. Tvoje očke ne lažejo!«

Ob taki priliki se človek zgane — ne more preko. Spomni se na vse, na vse tiste, ki so krivi, da postane človek tako nezaupljiv...

Na steni blizu obešalnika visi njena risba z belimi labodi.

Prišel je prvi dan pomladi. Prinesla mi je v šolo lepo vejico breskovega cvetja z rožnatim trakom.

»Veste učiteljica, danes zjutraj sem šla z materjo in z očetom v naš grunt. Oče je vzel škarje in odrezal za Vas to vejico. Mati je rekla, da začenja danes pomlad!«

»Da Ani, pomlad z lepim rožnatim breskovim cvetom!«

Dolgo smo imeli vejico v vazi, dokler se niso cvetovi osuli.

* * *

Prišel je dan odhoda.

»Ne pozabi mi pisati Ani, ne pozabi naše besede!« sem ji šepetala v pozdrav.

Potlej sem v megli zagledala že na pol raztrgan bel lepak z napisom »Mama, tudi jaz hočem v slovensko šolo!«

Vlak je že odbrzel v noč. Topla misel hiti za družino in za malo učenko naše šole.

Potem se zdrznem, ko pomislim na dvaindvajset učiteljev, ki jim ni treba ničesar žrtvovati, saj niso zmožni ničesar žrtvovati. Mislim na dvaindvajset praznih klopi v razredih slovenskih šol. In se mi zdi čudno, kako da jih tistih dvaindvajset učiteljev ne vidi in da jim ni nič hudo ob teh praznih prostorih. In še se čudim, da celih dvaindvajset vzgojiteljev na naših šolah dvomi v svojo vzgojiteljsko sposobnost in je zato zaupalo svoje otroke neslovenskim šolnikom.

* * *

Vrnila se bo pomlad. Morda bo pripeljala nazaj troje ljudi. Tako zelo žele, da bi se plemenito srce njihove družine povrnilo v slovensko šolo, v družbo slovenskih otrok!

Njihov grunt jih čaka, breskev bo cvetela zanje, zame, za vse. Ani bo morda spet prinesla cvetočo vejico v naš razred. In bomo znova doživeli pomlad. Lepo, samo našo pomlad!

»Lepo je, ko pojemo...«

vekovka možnost. Če narod ni več sposoben rojevati izjemnih osebnosti, je nujno obsojen na propad...«

O osebnosti torej piše Ivan Mrak. Včasih smo se učili, da morajo biti predvsem vzgojitelji — osebnosti. Toda od stotih slovenskih učiteljev, ki so bili lani stalno nastavljeni na Tržaškem, jih baje dvaindvajset pošilja svoje otroke v tujo šolo: skoraj četrtina. Četrtna vzgojiteljev, ki nima toliko ponosa in ni toliko dosledna, da bi odšla za svojimi otroki na neslovensko šolo; ljudje brez hrbtnice, ki ne morejo biti dobri vzgojitelji. Zakaj, ne razumem, kako more vzgajati otroka v zvestobi do nekih načel, do samega sebe in svojega prepričanja človek, ki sam tako ne dela. Saj učitelj ne uči samo branja in pisanja, ampak je otrokom tudi vzor, ki ga je treba posnemati. Kaj občuti otrok, ko doraste toliko, da lahko spozna, kakšen je bil pravzaprav njegov vzornik, to si lahko samo predstavljamo.

In slovenstvo? Ali je slovenstvo samo črka ali je kaj več? Ali je dovolj, da učitelj nauči otroka slovenske abecede, ali mu mora tudi vlti v dušo nekaj slovenskega duha? Toda kako naj nekaj takega slovenstva vlije v učenčevo dušo vzgojitelj, ki mu že sama slovenska šola ni pri srcu? Jasnó je, da z našo šolo nekaj ni v redu. Toda nam, staršem in vsem, ki nam je slovenska šola več kot črka, ne more biti vseeno, kdo in kako vzgaja naše otroke — če so res otroci bodočnost naroda. Zato se čudimo in ne moremo razumeti tistih, ki so za tako stanje odgovorni, pa molčijo in ne store ničesar, da bi se kaj spremenilo.

KONDOR

TRAGEDIJA ČEHOV IN SLOVAKOV

Bržkone že zelo dolgo ni noben dogodek tako silno razburil evropske in svetovne javnosti nasploh kakor zadnji dogodki na Češkoslovaškem. Ves svet (kjer so ljudje lahko svobodno izrazili svoja čustva in razpoloženje) je dvakrat osupnil: najprej nad nezaslišano novico, da so čete petih držav zaveznic nepoklicane vdrle na ozemlje Češkoslovaške in ji vsilile vojaško okupacijo, nato je presenečen obstal spričo enotnega odpora Čehov in Slovakov proti tujim okupatorjem — uradno zaveznikom.

Kar se je zgodilo v noči med torkom in sredo enadvajsetega avgusta skoro da nima primera v novejši zgodovini Evrope. Cinično nasilje, ki je bilo izvršeno nad dvema kulturno razvitima narodoma, je preseglo tiste meje, spričo katerih človek ne more ostati brezbrizen, ampak mora spregovoriti in dejanje obsoditi. Ob navalu tujih tankov na praške ulice ni šlo samo za politično-diplomatsko napako, ampak je šlo za cinično kršitev večkrat slovesno razglašenega in tudi s strani okupatorja formalno priznanega načela o svobodnem in enakopravnem razvoju narodov in držav. Komaj petnajst dni prej so bila ta načela ponovno potrjena na srečanju najvišjih predstavnikov Češkoslovaške in Sovjetske zveze v Čierni in Bratislavi.

Čez noč so bile svečane izjave in temeljna načela sožitja nasilno pogažena. Vest človeštva se je ob tem zdrznila in namah prebudila iz kompromisarske otopelosti, v kateri se je omamljala, misleč, da gre človeštvo naproti novim zarjam miru, napredka in sožitja. Češko-slovaška tragedija je neizprosno podrla zaupanje, ki je

bilo sad dolgoletnih naporov. V luči zaupanja so narodi videli poroka za boljšo in svobodnejšo bodočnost. Toda po tem, kar se je zgodilo in se še dogaja na Češkem, je zaupanje nadomestilo razočaranje in negotovost. Tanki bodo tudi lahko odšli, toda s sabo bodo odpeljali neizpolnjene upe in načrte, ki sta si jih češki in slovaški narod po treznem preudarku načrtala po svojem okusu in sposobnostih.

Velika je bila osuplost in še večje zgražanje nad posegom sovjetske velesile nad mirno Češkoslovaško. Spričo velike neenakosti je svet pričakoval tudi skorajšnji moralni zlom potlačenega naroda. Toda v veliko presenečenje zunanjega sveta, ki je nemo opazoval pokopavanje svobode duha in še svežih slovesnih obljub, češkoslovaško ljudstvo ni klonilo, ampak je čudežno vzdržalo ter s svojim moralnim odporom proti nasilju pokazalo zavojevalcem in vsemu ostalemu svetu, da jim svoboda pomeni vse. Moč za tako občuten in kompakten odpor Čehi in Slovaki niso iskali v vojaški sili, temveč jo črpajo iz svojega globokega prepričanja, da morajo ohraniti temeljno človekovo pravico do svobode.

V tem so si bili edini vsi sloji prebivavstva, od intelektualcev do delavcev in kmetov. Dokaz njihove vsenarodne solidarnosti je dejstvo, da okupator kljub tankom in topovom ni našel zaželenih izdajavcev. Iz tega merjenja sil z okupatorjevimi tanki so neoboroženi Čehi in Slovaki izšli kot moralni zmagovalci. S svojim nastopom so dokazali, da materialna sila še ni vse; da hrepenenja posameznikov in narodov po svobodi ni mogoče uničiti z oboroženimi tanki. Lahko z nasiljem začasno potlačijo to težnjo po svobodi, a zadušiti je ne morejo nikdar.

Češko in slovaško ljudstvo sta dokazali tudi, da svobode ne pojmujejo kot privilegij, temveč kot občo človeško duhovno vrednoto, ki je nedeljiva in neodkupljiva in za katero se morajo vsi zavzeti. V enem zadnjih sporočil čeških pisateljev iz Prage zunanjemu svetu v onih kritičnih avgustovih dneh beremo: »Svobodoljubnih teženj ni mogoče uničiti s tanki in puškami. Nikdar ne bo mogoče zapreti vseh tistih, ki so naši domovini odločeni trdno vztrajati v hotenju po svobodi. Svoboda je nedeljiva: zato se obračamo na vas, intelektualce vsega sveta, da dvignete glas v obrambo naše domovine, kajti ne gre samo za našo svobodo, ampak tudi za vašo. Zato ne bomo nikdar odnehali od odločnosti, da živimo svobodni in da za svobodo vzgajamo naše otroke.«

Vzglede češkoslovaškega ljudstva ter njegov odločen protest tudi nas opozarjata, da se zamislimo v vprašanje: ali smo tudi mi pripravljeni tako tvegano braniti svobodo, kakor tisti mladi ljudje v Pragi, ki so se oboroženi samo z narodno zastavo postavljali pred prodirajoče tanke, iz katerih bi lahko vsak trenutek vanje udarila smrt.

REPERTOAR SLOVENSKEGA GLEDALIŠČA

PREDSTAVE V ABONMAJU:

A. P. Čehov: *Tri sestre*
 Neil Simon: *Zares čuden par*
 Josip Tavčar: *Red mora biti*
 F. Dürrenmatt: *Prekrščevalci*
 gostovanje Mestnega gledališča ljubljanskega
 Titus Macius Plautus: *Anfitruo*
 Mirko Mahnič: *Martin Krpan*
 Dominik Smole: *Krst pri Savici*
 gostovanje Drame SNG iz Ljubljane

PREDSTAVE IZVEN ABONMAJA:

Goldoni-Rupel: *Primorske zdrahe*
 Gorinšek: *Rdeča Kapica*
 D. Šoštakovič: *Katarina Izmajlova*
 gostovanje Opere iz Zagreba
 Marin Držić: *Skopuh*
 gostovanje Drame reškega gledališča »I. Zajc«
 Gostovanje Jugoslovanskega dramskega pozorišta iz Beograda
 Umetniški večeri

PESEM NARAVE

Jesen
me boža
z dobro roko,
ko skrbna mati
me danes slači
delovne obleke
in v zimsko me oblači,
da mi bo gorko,
ko v spokojno spanje
me jutri bo zibala
in mi šuštel
zgodbo mladega življenja,
da v sanjah
slaje bi prespala
pozimski sen.

S L A V K O

ŽAMETNE OČI

O da, te žametne oči mrliča
sem videl davi še močno goreti
in nisem, nisem videl jih umreti:
zato nocoj molčim kot nema priča.

In zdaj so že steklene, hladne, neme,
strme grozljivo v me, ko v noči črni:
o mati, veke višnjeve mu strni,
saj več ne ve, da sem njegovo seme.

O da, sem videl te oči brezsrčne:
bile so mi očetovski sijaj,
nedoživet poljub v pomladni čas;

bile so mi objem ljubezni srčne,
cveten nakit za moj brsteči gaj...
in kot brezdanje zro v nezreli klas!

S L A V K O

PESEM

Zraslo snoči
je iz morja,
tiho, temno
in počasno
in prišlo je k nam
ponoči
in glasno udarilo
v breg.

Zganilo je okna,
zatoхло in mehko,
dehteče
po slani daljavi.

In brljavi krog
svetilke
je poskočil
preko strehe,
dimniki
so razigrani
imeli sajasti klobuk
postrani
in migljali
z votlimi
očmi.

In vedno bolj glasno
in vedno hitreje
so rajale,
pele
in tiktakale veje,
in obstale.

Noč pridržala je dih.

Čolni so bežali
v breg,
jambori
so žolto bliskali,
šepetali,
se drug k drugemu
stiskali
in morje scefrano,
podpluto in belo,
je vrelo
in požiralo oranžne
razpoke neba.

Z neba so čudovite
štrene
do jutra klestile
mesnato cvetje
in hruške
so ob mokrih deblih,
medene,
cedile nektar
in znanile,
da je to noč
odšlo poletje.

B. M.

ŠOLSKE KNJIGE - ŠOLSKE SKRBI

Spomladi je študijska knjižnica v Trstu pripravila ob dvajsetletnici svojega obstoja razstavo šolskih knjig, ki so bile pripravljene v povojni dobi za potrebe slovenskih osnovnih in srednjih šol na Goriškem in Tržaškem. Vsekakor je bila ta razstava lepa pobuda in pregled vsega, kar je bilo na tem polju storjenega. Zastane pa človeku dih, ko se sprašuje, kje je tisti polet, ki je v dvajsetih letih oskrbel nič manj kot 272 šolskih knjig? Res je, da od tega števila odpade na tiskane knjige le okrnjena polovica to je 133 knjig, ostalih 139 pa je bilo razmnoženih na ciklostil. Zlasti prva leta ni šlo drugače kot s ciklostilom. Boljši časi so nastopili, ko je Zavezniška vojaška uprava prevzela skrb za tiskanje šolskih knjig, kar je bilo zlasti na Tržaškem v veliko olajšavo. Po ZVU je Vladni generalni komisariat še omogočil natis 26 knjig. Tisk 30 šolskih knjig so omogočile razne druge ustanove. Prvenstvo na ciklostil razmnoženih knjig nosi Gorica, zlasti pri tehnični plati ne smemo pozabiti na delavnega pokojnega ravnatelja Josipa Nemca.

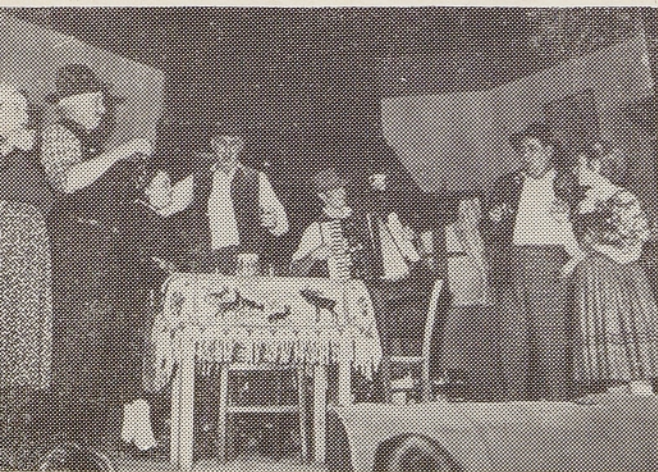
Mnogo teh skript in knjig je že pošlo, druge pa so zastarele in ne odgovarjajo več učnim načrtom. Založnikov, ki bi prevzemali skrb za nove učne knjige pa tudi ni več. Slovenske šole stoje danes pred trdno zaključenimi vrati. Kje dobiti šolske knjige. O tem se je že veliko govorilo, pisalo, ukrepalo in posredovalo. Veliko je načrtov, ko pa stopi v ospredje finančna plat, takrat se vse umika. Za osnovne šole je prevzela skrb ENBPS (Ente Nazionale per le Biblioteche Popolari e Scolastiche). To pa iz enostavnega razloga, ker je država prevzela obvezno skrb, da

mora učencem osnovnih šol razdeliti knjige brezplačno. Če knjig ni, jih deliti ne more in s tem tudi ne opravlja svojih obveznosti. Zato država tiska na svoje stroške knjige za slovenske osnovne šole. Delo gre počasi dalje, a teče.

Težava pa je s knjigami za srednje šole. Zadnja leta je izšlo nekaj knjig razmnoženih na ciklostil in so jih založile posamezne šole, ali celo pisci sami. Pred leti je prišlo do pobude, da bi uvažali knjige iz Slovenije. Vse prav in lepo. Za nekatere predmete ni težav, za druge pa je težava že v tem, ker knjige ne odgovarjajo tukajšnjim učnim načrtom. Težava pa je tudi v idejni in svetovnonazorski usmerjenosti nekaterih učnih knjig iz Slovenije. Pa tudi na njihovem trgu ni vsega dobiti. Ni na primer zgodovin za višje srednje šole, ker jih enostavno nimajo, knjige za nižjo stopnjo pa so neuporabne. Ne gre za nerazumevanje in nasprotovanje kot se je izrazil v Prosvetnem delavcu števil. 11 leto XIX, piše, ki je obravnaval vprašanje učnih knjig za slovenske zamejske šole in se obregnil ob dr. Škerla, ki je na neko pismo v Mladiki dejal, da je med nami samimi še vendar dovolj piscev, tiskarn in tudi denar bi se moral najti pri kaki slovenski ustanovi.

Najlepši zgled so nam dali kateheti tržaške škofije, ki so v samozaložbi izdali kar 6 učnih knjig. Kdo se jim more postaviti ob stran? Kar zadeva odklanjanje nekaterih šolskih knjig iz Slovenije bo pa vsak količkaj razgledan šolnik videl, da pač ne odgovarjajo. Tudi italijanske šole v Jugoslaviji in v bivši coni B ne sprejemajo mnogih knjig, ki bi jih radi poslali iz Italije brezplačno, pa jih tam ne sprejemajo. Zato je v tem pogledu vsako razburjanje odveč. Nihče ni odklonil knjig, ki so odgovarjale, zlasti tistih, ki so bile pripravljene v sodelovanju, kot na primer Slovensko berilo za 1. razred srednje šole. Seveda pa morajo tudi take knjige nositi pečat sodobnosti, saj jih kritično oko učenca kaj rado primerja s knjigami, ki jih ima za italijanščino. Ponos in zavest moramo dvigati tudi z opremo in vsebino učnih knjig.

V Katoliškem glasu z dne 19. sept. 1968 je (r+r) objavil uvodni članek Naše skupne šolske skrbi. Tudi ta pisec se postavlja na isto stališče kot pred časom dr. Škerl v Mladiki: Pomagaj si sam... Članek je trezen, pomirjevalen in praktičen. Ni kaj dodati, treba je le pristopiti k praktičnim dejanjem. In kdo naj pristopi? Kdo naj da pobudo? Šolska ravnateljstva in sindikata. Pokazali smo na dejavnika, naj tedaj stopita na delo.

Stoletnica čitavnice na Opčinah: Zaključni prizor Artačeve veseloirge »Pepče se ženi«

LETOŠNJI ŠTUDIJSKI DNEVI V DRAGI

Letošnji študijski dnevi v Dragi pomenijo korak naprej v marsikaterem oziru:

Vzbudili so veliko zanimanje in se jih je letos udeležilo več izobražencev kot prejšnja leta.

Glavna predavanja so imeli odlični znanstveniki iz Slovenije, tako mariborski pomožni škof, univ. profesor dr. Vekoslav Grmič, višji znanstveni sodelavec za narodnostna vprašanja v Ljubljani, dr. Janez Pleterski, ravna-

Med škofovim predavanjem

telj geografskega inštituta univerze v Ljubljani, dr. Vladimir Klemenčič, pa naš znani tržaški pisatelj, prof. Alojz Rebula in še vsi koreferenti, kakor: dr. Ludvik Vrtačič iz Švice, Feliks Bister z Dunaja in dr. Alojz Tul iz Trsta, potem pa dr. Valentin Inzko iz Celovca, dr. Rado Bednarik iz Gorice, Izidor Predan iz Beneške Slovenije, Bogo Samsa in Franc Mljač iz Trsta.

Predavatelji in ostali udeleženci so z velikim razumevanjem poslušali misli, ki so jih izražali ljudje z najrazličnejšimi svetovnimi nazori in z najrazličnejšimi pogledi na svet in na dogajanje v njem, ki pa so jih izražali vedno kot Slovenci.

Poseben poudarek študijskim dnevom je dala navzočnost slovenskega škofa dr. Grmiča in jugoslovanskega konzula, g. Jožeta Gačnika, ki je prisostvoval ves čas predavanjem in razpravam.

Tržaška in koprski radijski postaja sta izčrpno poročali o študijskih dnevih, prav tako vsi slovenski časopisi v zamejstvu, pa tudi v Sloveniji in so v splošnem vsi izrekli laskave ocene.

Ker bo Društvo slovenskih izobražencev, ki je te dneve priredilo, izdalo v posebni knjigi vse referate, ne bomo podrobno pisali o vseh predavanjih, ampak bomo objavili samo intervju, ki ga je prenašala tržaška radijska postaja takoj po končani prireditvi s predsednikom društva. Razgovor je vodil radijski časnika Saša Martelanc.

Katere glavne probleme ste obravnavali letos?

Teža razprav na letošnjih študijskih dnevih je bila na tistih vprašanjih slovenske samobitnosti, ki so se nam zdeli, da najbolj zahtevajo naše razmišljanje. To je na

primer vprašanje Združene Evrope in naše mesto v njej, potem vprašanje dialoga Cerkve s svetom ter geneza sodobnega ateizma, o čemer brez dvoma danes slovenski izobraženec dosti razmišlja; obravnava slovenskega izseljenstva iz vseh predelov, kjer Slovenci živimo. Potreben je bil še zaključni referat: kako je s Slovincem med domom in svetom.

Katere so bile najtehtnejše misli, dognanja in zaključki?

V prvem referatu dr. Pleterskega je bilo predvsem ugotovljeno, da smo Slovenci že veliko prispevali in nesorazmerno veliko žrtvovali za združenje Evrope. Naše izkušnje pri tem so lahko dragocene za vso Evropo. — V koreferatih dr. Vrtačiča, Feliksa Bistra in dr. Tula ter v diskusiji pa je bilo poudarjeno, da ne sme biti ZE zgrajena le na osnovi kapitala velikih držav in njihovih koristi, kakor opažamo to prizadevanje danes, ampak mora biti upoštevano etnično načelo. Pri ustvarjanju ZE ne smemo biti Slovenci utopisti, ampak moramo s svojo prisotnostjo tam, kjer moremo, vplivati, da bodo interesi malih narodov zaščiteni. — V dveh referatih g. škofa dr. Grmiča je predavatelj v jasnem, odprtem, pokoncilskem tonu nakazal sožitje ljudi z različnimi pogledi in načeli, ki izhajajo iz spoštovanja do človekove osebnosti in človekovega mišljenja. Treba se je iznebiti zgodovinske obremenjenosti, po kateri smo odklanjali človeka, ki ni mislil kot mi in smo ga hoteli za vsako ceno prepričati, da smo samo mi v posesti popolne resnice. Morda je treba marsikje in marsikaj pričeti z dialogom življenja in šele potem z dialogom besede. — V obravnavi izseljenstva je bilo poudarjeno, da je to eno dominantnih vprašanj slovenskega naroda. Prof. Klemenčič je opozoril na to, da živi od 2.500.000 Slovencev okoli 700.000 Slovencev zunaj republike Slovenije. Izseljenstvo iz republike Slovenije se še nadaljuje, dočim na Koroškem ta problem ni pereč, kakor se zdi, da se je tok izseljenstva s Tržaškega in z Goriške ustavil, pač pa je treba poskrbeti v Beneški Sloveniji in v Kanal-

Razprava o izseljenstvu. V ospredju konzul J. Gačnik, župan D. Legiša, dr. Bratuž iz Gorice, dr. Poštovan, dr. Nendl iz Nemčije, dr. Felicijan iz Amerike in na drugi strani v sredi dež. poslanec dr. Stoka

Med predavanjem dr. V. Inzka iz Celovca

ski dolini za zaposlitev tamkajšnjih ljudi, da jim ne bo treba odhajati v tujino. Seveda ne smemo prezreti velikega problema nezaposlenosti mladine po končanih študijih, in to na Tržaškem kot na Goriškem. — Niz predavanj je zaključilo razmišljanje pisatelja Alojza Rebule, v katerem je opozoril na to, da mnogih kričečih slovenskih problemov nismo rešili v desetletjih čeprav so nanje

že tedaj izobraženci opozarjali. Tem problemom pa so se pridružili novi, ki so odraz stehinizaranega življenja. Naj pristopi slovenski izobraženec vsaj danes k njih reševanju, pogumno in z ljubeznijo in s prepričanjem, da se splača biti Slovencu edino Slovenec.

Slišali smo že o vtisih udeležencev, gotovo pa tudi Vi vodite račun o tem, kako so bili tako predavatelji, kakor poslušavci zadovoljni.

Mislim, da je v celoti prevladovalo na teh študijskih dneh razpoloženje pristranskega vseslovenskega narodnega srečanja in resnično odprtega dialoga. Mnogi so rekli, da je bil prav ta značaj zasedanja najlepši. Udeleženci so bili veseli, da se je študijskih dni udeležil jugoslovanski konzul v Trstu. V tem so videli zanimanje matične domovine za probleme, ki so jih obravnavali in na pripravljenost, da okrepi miselno izmenjavo na tej strani meje in v svetu sploh. Udeleženci so se seznanili s perečimi problemi Slovencev, ki jih bodo seveda poglobljali in iskali zanje rešitve vsak v svojem okolju. Lepo je bilo pa že srečanje samo: srečanje slovenskih izobražencev iz vseh slovenskih pokrajin, različnih držav, kjer žive in celo različnih kontinentov. Zato so bili pogovori v večjih in manjših skupinah po končanih

Kraška zemlja

Kako si dobrohotna,
kraška zemlja:
trgaš si od ust,
da nas živiš
in surova nehvaležnost
je tvoj vsakdanji kruh.

Kako si radodarna,
kraška zemlja:
kot kraška mati
v preozkih njivah
pomnožila si prgišče
težko prihranjene sevi;

v prekratkih brajdah
rodila si obilen sad
in dan za dnem
ga skrbno pestovala,
da prazna klet
spet polna bo veselja.

Iz samorastnikov,
ki nenasitno srkajo
iz tvojih bornih grudi
si znala poroditi
prežlahten sad,
kot dobra kraška mati.

S L A V K O

STANKO JANEŽIČ

SMRT

Mesto Naim. Pogrebni sprevod. Brezupen jok matere vdove. Sin edinec na mrtvaških nosilih. Toda glej: Jezus, utelešeno Usmiljenje, zaustavi žalostno procesijo. »Mladenič, rečem ti, vstani,« spregovori kot iz onstranstva. In mrtvi je sedel in začel govoriti; in Jezus ga je dal njegovi materi (Lk 7, 11-15).

Mesto Trst. Ali Gorica. Ali tudi kako drugo mesto in vas. Pogrebni sprevodi. In na nosilih mrličih. Po večini sinovi edinci. Ob njih matere vdove v solzah. Ali bo prišel Jezus in jih oživil? Ali pa bodo vse zapovrstjo zagrebli v grob. In na mesto in vas bo legel mrtvaško spokojen mir. In nekdaj živo mesto bo postalo mrtvo mesto, mesto mrličev.

Mislim najprej na naše **duhovno življenje**. Krščanstvo nas je priklicalo v božje vršine, k soudeležbi samega božjega življenja. Če z njim zavestno in stvarno sodelujemo, smo živi udje velikega božjega občestva in se nenehoma vzpenjamo v novo rast. Če zapremo vse dotoke božje studenčnice ali namerno izklopimo božji električni tok — kot bi lahko imenovali zakramentalno milost ali direktno molitveno občevanje s Sv. Duhom — potem v osamljeni onemoglosti začnemo hirati, vse manj je božjega življenja v nas, dokler ne postanemo živi mrličih.

Mislim na naše **etično zdravje** in npravstvene sile, ki iz njega izhajajo. Čim bolj se bomo predajali seksualnim ekscesom, temni razvrtnosti in vsakovrstnim oblikam materialističnega uživanja, čim bolj bomo rušili temelje družine in se norčevali iz mladostnih idealov, čim bolj bomo razdirali in izigrali na pravici in ljubezni sloneče zakone medsebojnih odnosov, tem bolj bomo neozdravljivo rakasto bolni in naš konec je le eden: obup.

Mislim tudi na življenje in smrt naše **narodne skupnosti**. Če nas bo sram javno priznati deblo, iz katerega izhajamo, če se bomo bali glasne besede v materinščini, če bomo še dalje brisali strešice s svojih priimkov, če bomo svoje otroke vpisovali mimo naših

razpravah pozno v noč morda še pristrčnejši in so gotovo zapustili nepozaben vtis.

Študijski dnevi so postali že tradicija in o njihovem pomenu več nihče ne dvomi. Vseeno pa bi želeli besedo o tem edinstvenem kulturnem parlamentu.

Nekdo je že poleg vas imenoval to srečanje vseslovenski kulturni parlament. Pomembno se mi zdi zaradi več dejstev, da naštejemo samo nekatera:

ker je lahko vsakdo, brez izjeme izrazil svojo misel in prepričanje in se ni nihče ob tem vznemirjal, če se ni z njo strinjal, ampak je dostojno, akademsko izrazil svoje, morda povsem drugačno mnenje;

ker so sem prinesli svoje izkušnje in spoznanja Slovenci iz najrazličnejših delavnih pogojev, strok, iz različnih razmer, iz najrazličnejših območij in so jih soočili z izkušnjami drugod vedno v skrbi za reševanje slovenske problematike;

ker se morda lahko edino tu, v tišini, brez strasti in vznemirjenosti razvija dialog na akademski višini in se nihče ne boji, da gre komu za kako propagandno učinkovitost ali za pohlep po oblasti, ampak vodi vse samo skrb za narodovo usodo. Morda je to začetek večjega in širšega dialoga, ki ga bodo vodili drugi ljudje

in ki jih bo približala enaka zaskrbljenost za narod in njegovo bodočnost;

temu začetnemu dialogu — videli smo, da je možen — omogočajo življenje prijateljske vezi ljudi, ki jih veže ista usoda. To so prijateljstva, ki so nad razlikami v mišljenju, ki pa temelje na človeški bližini in rastejo iz iste krvi.

Na kraju študijskih dni je bila razstava zamejskega tiska in slikarska razstava mladih slikarjev iz SKK

ALI ŽIVLJENJE (MEDITACIJA)

lastnih v tuje šole, potem se ne bomó izvili iz senc izdajstva, ki je začetek smrti ali bolje: prvi odločilni korak v samomor.

V to trojno nevarnost za duhovno, moralno in narodno smrt tolažeče pada spodbudna beseda velikega teologa apostola Pavla:

»Ako živimo po duhu, po duhu tudi ravnajmo. Bratje, tudi če je kdo zasačen v kakem prestopku, takega vi, ki ste duhovni, v duhu krotkosti opomnite... Drug drugega bremena nosite in tako spolnite postavo Kristusovo... Kar kdo seje, to bo tudi žet. Kdor seje v svoje meso, bo od mesa tudi žet pogubljenje; kdor pa seje v duha, bo od duha žet večno življenje. Ko dobro delamo, pa ne omagujmo; kajti ob svojem času bomo želi, če ne opešamo. Dokler torej utegnemo, delajmo dobro vsem, zlasti pa svojim domačim po veri« (Gal 5, 25-26; 6, 1-10).

Če smo morda zamejski Slovenci že mrličji — duhovni, moralni, narodni — naj nas svetopisemska beseda in božja moč in Jezusovo usmiljenje oživi: »Mladenič, rečem ti: Vstani!«

Če je naše zdravje načeto, v pogumni operaciji odvrzimo razžrto tkivo, bolezenske klice in vse, kar je krivo našega hiranja.

Če smo še kolikor toliko zdravi, dajmo hvalo Bogu in se ne predajajmo lahkomiselno v smrtonosne skušnjave, temveč zavarujmo in okrepimo svoje sile, da bomo v zdravju in moči lahko tudi bratom in sestram v oporo. Saj je naša življenjska naloga v bistvu le ena: ljubezenska služba našemu bližnjemu, vsakemu, posebno pa po jeziku in veri domačim.

Jasnovidno odkrijmo božje življenje v sebi in ga zaživimo v resnični svobodi.

Poiščimo Boga v svojem bližnjem in mu spoštljivo in ljubeče služimo.

In prešinilo nas bo veselo evangelijsko spoznanje in bomo govorili: »Bog je obiskal svoje ljudstvo« (Lk 7, 16).

Morje

Morje, morje, morje,
skrbljivo nam objemaš
obalni pas zemlje
in jo poljubljaš,
da spereš z njenih grudi
nanizano gorje,
ki nas trudi.

Tvoj tajni klic
me davi zvabil je,
trudnega otroka
v mehko zibelko,
in od otoka do otoka
si mi šumelo
kot iz pradavnine.

Bogat in čist
se vrnil bom domov,
na novi list
vsakdanjega življenja
napisal bom nocoj
odmeve hrepenenja
tvojih tajnostnih glasov.

S L A V K O

svatje z ženinom in nevesto gredo k poroki

Duhovnik je povezal mladi par v zvestobo

K R A Š K A

Zadruga »Naš Kras« je izpolnila delo, ko je odkupila v Velikem Repnu. Ob tej priložnosti je prikazala stare prosvetno prireditve. »Kraška ohceta« samo Repen, ampak bližnjo in daljnjo nemu in domiselnemu predsedniku Zadruga s »Kraškimi ohcetmi« nade

O H C E

Veseli svatje se vračajo od poroke

veliko in pomembno narodnostno in prosvetno
staro pristno kraško hišo in jo spremenila v muzej.
vratovske običaje in organizirala veliko folklorno-
kot je dobila ime vsa prireditelj, je razgibala ne
okolico. Zadrugi, posebno pa iznajdljivemu, spret-
GONU KRAUSU iskreno čestitamo. Upamo, da bo
evala vsako leto.

Oče pozdravlja nevesto

»Tašča« je sprejela nevesto z majoliko terana

GOSPODARSKA PETLETKA FURLANIJE-JULIJSKE KRAJINE (1966-70)

Gospodarsko programiranje je težka problematika; zaradi tega gre vse priznanje strokovnjakom deželnega odbornišтва za programiranje, ki na tem področju orjejo ledino v naši deželi. Potrebne so še obsežne znanstvene raziskave, številne analize in projiciranja, pregledi programiranih pororcev in končno izbor optimalnih variant.

Omejimo se tokrat na proučitev temeljnih ciljev programiranja, o katerih zadevni vsedržavni zakon pravi, da jih je mogoče povzeti v premagano sektorjskih, teritorialnih in socialnih neravnovesij — ki so še vedno značilna za italijanski gospodarski razvoj — s pomočjo politike, ki stalno teži k **polni zaposlitvi** ter k višji in bolj človeški valorizaciji delovnih sil, kar je stalna obveznost programiranja.

Programiranje — nadaljuje zakon — hoče zlasti:

a) odpravo še vedno obstoječih pomanjkljivosti v prvenstveno važnih socialnih storitvah, kot so: šola, stanovanje, zdravstvo, socialna varnost, znanstvene raziskave, poklicna izobrazba, prevozi, urbanistična ureditev, obramba tal;

b) enako plačilo za delo v kmetijstvu ter v dejavnostih izven kmetijstva;

c) odpravo razlike med razvitimi in zaostalami pokrajinami, upoštevajoč predvsem Jug.

Omenjene cilje bo mogoče doseči v 15 — 20 letih, če bo stopnja naraščanja narodnega dohodka ostala visoka ter bo gospodarskemu sistemu zagotovljena notranja stabilnost (ravnovesje cen) in zunanja stabilnost (ravnovesje plačilne bilance s tujino).

Tako, dodaja zakon, je temeljni cilj programiranja v petletju 1966-70 zagotovitev stopnje naraščanja narodnega dohodka vsaj po letnem povprečju 5%.

Podobno si petletka Furlanije-Julijske krajine zastavlja za temeljni cilj naraščanje narodnega dohodka v deželi po letni stopnji 6%, da bi naša dežela dohitela bolj razvite predele severne Italije, kot so: Lombardija, Ligurija, Piemont in Dolina Aoste. V petletju 1966-70 naj bi ustvarili 34.000 novih delovnih mest: 28.000 v industriji in 6.000 v terciarnih dejavnostih. Število brezposelnih naj bi padlo od 21.000 (1965) na 7.000 (1970). Predvidevajo stroške 5 — 10 milijonov lir za ustvaritev vsakega novega delovnega mesta. Mislim, da je to precej optimistična ocena za moderno industrijo z visoko tehnologijo, kjer se utegnejo izdatki približati 20 milijonom; tovarna »Veliki motorji« v Trstu n. pr. bo nudila zaposlitev okrog 2.000 delavcem in investicije bodo znašale približno 40 milijard lir, »Alfa-SUD« v Neaplju bo zaposlila 15.000 delavcev in investicije bodo dosegle 300 milijard.

NARODNI DOHODEK IN ZAPOSILITEV

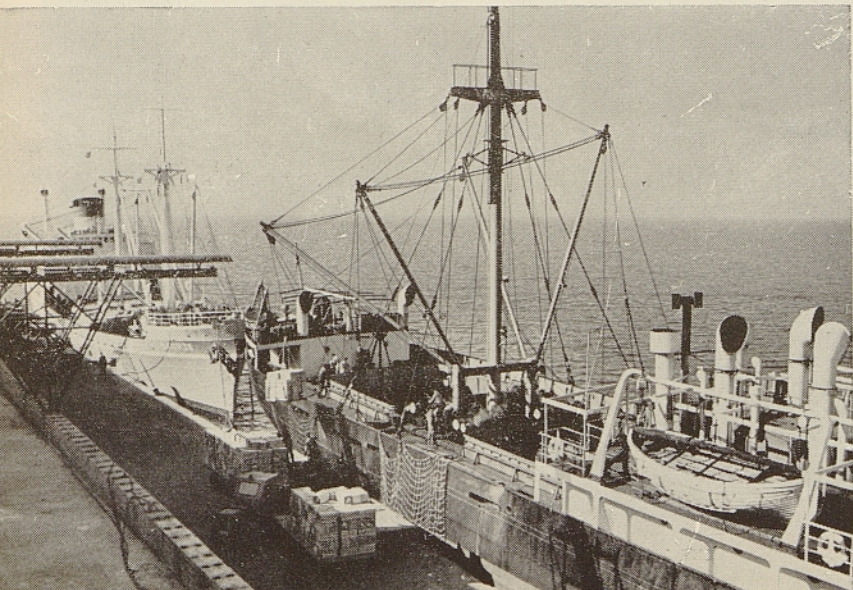
Posvetovalni odbor za deželno programiranje je v oceni osnutka deželne petletke zadel žebelj na glavico, ko je prikazal kot osnovno problematiko **formiranje kapitalov**. Izrekel je previdno predvidevanje, da morda ne bo mogoče uresničiti naslednjih ciljev:

a) stopnje naraščanja kosmate proizvodnje nad stopnjo vsedržavnega povprečja;

b) zadostne akumulacije kapitalov za zadovoljitev potrošnje in investicij;

c) dovolj krajevnih prihrankov za financiranje proizvodnih in socialnih investicij.

Glede razvojne stopnje Marrama spominja, da je v Združenih državah v letih 1950-60 realni narodni dohodek na prebivalca naraščal po letnem

Morje je tudi za našo deželo okno v svet

povprečju 2%. Iz računov o razmerju kapital-dohodek (medsebojna odvisnost naraščanja) in o kapitalnem koeficientu izhaja, da bi morale zaostale dežele nalogati na formiranje kapitalov kar 20% narodnega dohodka, če hočejo samo ohraniti sedanjo razvojno razdaljo od Združenih držav. Dejansko pa porabijo za investicije samo 5% narodnega dohodka ter zaradi tega ni čudno, da se razdalja med razvitimi in zaostalimi državami vedno bolj veča.

Kosmati narodni dohodek za Italijo v petletju 1966-70 je preračunan na letno povprečje 37.020 milijard lir in neposredno proizvodjalne naložbe so predvidene za 4.976 milijard. Iz tega je videti, da odpade na proizvodjalne investicije 13,4% narodnega dohodka. Italija ne potrebuje stopnje 20%, ker kot celota ni zaostala država, pač pa ima več zaostalih pokrajin.

Furlanija-Juljska krajina je po razvojni stopnji — kot kažejo gospodarski indeksi ISTAT-a — nekaj nad vsedržavnim povprečjem ter je približno v sredini med 20 italijanskimi deželami. Važna razvojna pokazateljica sta **čisti dohodek na prebivalca** in **proizvajalnost na prebivalca**. Za leto 1965 imamo naslednje indekse za prvih 10 dežel (italijansko povprečje: 100):

Čisti dohodek na prebivalca

143,6	Ligurija
142,8	Dolina Aoste
138,1	Lombardija
131,5	Piemont
122,3	Emilija-Romagna
107,8	Tridentinsko-G. P.
107,6	Furlanija - J. krajina
107,0	Toskana
105,5	Lazio
100	Italija
99,0	Benečija

Proizvajalnost na preb.

139,8	Dolina Aoste
138,8	Ligurija

124,7	Lombardija
114,7	Lazio
111,0	Piemont
110,2	Tridentinsko-G. P.
104,3	Emilija - Romagna
103,4	Furlanija - J. krajina
100	Italija
99,4	Toskana
95,3	Benečija

Po drugi strani smo v naši deželi v **potrošnji**, ki negativno vpliva na varčevanje in akumulacijo kapitalov, na 3. mestu v Italiji (za Laziom in Toskano), medtem ko je n. pr. industrijski trikot (Ligurija, Piemont in Lombardija) daleč za nami.

Razpoložljiva sredstva Furlanije-Juljske krajine so v petletju 1966-70 preračunana na 5.245,5 milijarde lir, neposredno proizvodjalne naložbe pa na 672,6 milijarde. Iz teh postavk sledi, da odpade na investicije 12,8% razpoložljivih sredstev v deželi, kar je pod vsedržavnim povprečjem 13,4%.

Bazo (»Friuli-Venezia Giulia«) za leto 1964 računa, da je bil odstotek naložb od proizvedenega dohodka v Furlaniji-Juljski krajini nižji od vsedržavnega povprečja ter je bilo razmerje naslednje: vsedržavno povprečje 28,5%, Furlanija-Juljska krajina 25,7%, Jug 32%. Investicije na prebivalca so znašale v naši deželi 112.000 lir, a povprečno v severni Italiji 152.000 lir. Čisti dohodek na prebivalca se je nadalje v letih 1951-65 povprečno po vsej Italiji povečal za 235% in v Furlaniji-Juljski krajini samo za 178%.

Gibanje **zaposlitve** je doslej v nasprotni smeri s predvidevanji deželne petletke. V Trstu je n. pr. število zaposlenih padlo v letih 1964-68 za približno 10.300. V vsej deželi je bilo leta 1964 zaposlenih 483.200 ljudi in leta 1966: 459.900.

Odkloniti je treba pesimistično demagogijo, ker nima nič opraviti z znanstvenimi raziskavami; vendar moramo po drugi strani prav zaradi njihovih znanstvenih raziskav upoštevati predvidna predvidevanja ekonomistov; realizem je namreč najboljšo izhodišče za »gospodarski skok naprej« naše dežele.

Deželna petletka predvideva okrepitev industrij-
skih con v deželi, med drugim industrijskega po-
dročja v Žavljah z ustvaritvijo enotne cone Trst-
Tržič ali tako imenovanega velikega Trsta. Držav-
ne in deželne oblasti na vse načine spodbujajo
industrijski razvoj s carinskimi in davčnimi olaj-
šavami, s kreditiranjem preko Krožnega sklada
za Trst in Gorico ter videmskega zavoda »Medio-
credito«, s soudeležbo pri glavnici preko deželne
finančne družbe »Friulia« in končno s tehnično
pomočjo.

Kljub vsem tem obsežnim prizadevanjem vzbujata dotok kapitalov v deželo in gibanje zaposlitve razočaranje; v Žavljah n. pr. zdaj eno zdaj drugo podjetje odpušča delavce ter je na robu stečaja. Čudežnega zdravila seveda ni, sicer bi se ga oblasti in gospodarski operaterji sami že davno poslužili; vendar ostaja dejstvo, da bo moralo gospodarsko programiranje tudi ta vprašanja rešiti, predvsem problem stalnega nazadovanja zaposlitve.

Pri težavnem iskanju rešitve velja spomniti na začetnika klasične ekonomske šole Adama Smitha, ki je poudaril: »Naložbe kapitalov so omejene od razsežnosti tržaišča.« Z drugimi besedami lahko rečemo: če hočemo privabiti kapitale v našo deželo, moramo industriji zajamčiti tržišča. Ne za-
došča proizvajati, treba je predvsem prodajati! Furlanija-Julijska krajina — opozarjajo ekonomi-
sti — je obrobna dežela; zaostalost in oddaljenost od velikih tržišč pa ne pomenita samo pre-
voznih stroškov in težje konkurenčnosti, ampak celotno drugačno problematiko industrijske in ko-
mercialne tehnike od postavljanja komplementar-
nih industrij za uravnovešen razvoj do mednarod-
ne kooperacije na tretjih tržiščih.

Furlanija-Julijska krajina je del tako imeno-
vane gospodarske cone »Alpe-Adria« (skupaj s Slovenijo in Koroško) in Trst je okno v Preko-
morje; mislim, da sta to dva temelja perspektiv za gospodarski razvoj naše dežele.

»Mednarodna sprava — kot ugotavlja deželna uprava v neki brošuri iz oktobra 1964 — lahko spodbuja promet in trgovino, turistične tokove, mednarodne kulturne stike ter demokratični razvoj Furlanije-Julijske krajine v Evropi.«

V zvezi z akumulacijo kapitalov je treba opo-
zoriti tudi na **infrastrukturo**. Naložbe v gospodar-
sko podstavbo dajo tako imenovano **odloženo ren-
tabilnost**. Andreatta računa, da je razmerje kapita-
la — dohodek v Italiji v letih 1900-1930 znašalo 5 - 3,7, medtem ko De Fenizio navaja za obdobje 1951-55 že številko 2,6. To je slika razvoja go-
spodarske strukture v Italiji, ker visoko razmerje kapital - dohodek v prvem obdobju pomeni še nizek kapitalni koeficient ali nizko proizvajal-
nost kapitalov: v drugem obdobju pa smo že sredi bolj obsežne industrializacije države z veli-
kimi neposredno proizvajalnimi investicijami, z višjo produktivnostjo kapitalov in s takojšnjo ren-
tabilnostjo.

Deželna uprava nalaga milijarde v infrastruk-
turo (ceste, železnice itd.) in v socialne investici-

je, morda že zaradi tega, da se izogne počasnosti državnega birokratskega stroja. Te naložbe so brez dvoma potrebne, vendar se mi zdi ta gospo-
darska politika dvorezna, ker odlaga rentabilnost kapitalov, ki bi služili za takoj proizvajalne in-
vesticije ali za ustvarjanje novih delovnih mest. Za infrastrukturo in socialne investicije bi morala v največji možni meri skrbeti država tako zaradi člena 50 deželnega statuta, zaradi zakona št. 614 o zaostalih pokrajinah srednje in severne Italije in zaradi svojih ustavnih nalog kot zaradi kori-
sti, katere prinašajo storitve na podlagi deželne infrastrukture vsej državi, na primer tuje valute od turizma in tržaškega pristanišča.

Poblematika zaposlitve, zlasti v Trstu, se je zzostrila z načrtom CIPE iz leta 1966 za preure-
ditev in modernizacijo ladjedelništva. Glede tega deželna uprava v že omenjeni brošuri (iz okto-
bra 1964, stran 7) daljnovidno pravi: »Glede družb z državno soudeležbo vsedržavni načrt pred-
videva za srednjo in severno Italijo (vključno Furlanijo-Julijsko krajino) okrepitev tehnološke-
ga razvoja ter modernizacijo že obstoječih na-
prav. To objektivno ni sprejemljivo za naše po-
dročje, ki je obrobno ter podvrženo recesijskim težnjam.«

V Trstu je izredni položaj in sindikati zahte-
vajo za izredni položaj izredne ukrepe, med dru-
gim novo kovinarsko podjetje z državno soude-
ležbo. Stališče sindikatov je veljavno ne samo s socialnega, marveč tudi z ekonomskega vidika. Čelo je kot kapital proizvajalni faktor in **brezpo-
selnost** je kot stoječi stroj potrata razpoložljivih proizvajalnih sredstev; s tem pa je prizadeto for-
miranje kapitalov, ki je bistveno važno zlasti za zaostala področja, med katera bolj ali manj spa-
da naša dežela.

Ni treba omenjati klasičnih sredstev za pove-
čanje zaposlenosti, kot so javna dela, raznovrst-
na mala delovišča in postavljanje industrij z ek-
stenzivno zaposlitvijo delovne sile. Velja pa spom-
niti na svetovni proces prehoda iz **industrijske
družbe** v tako imenovano **servisno družbo** na višji socialni ravni. Victor Fuchs (»Service economy«) navaja, kako je bilo v Združenih državah v letu 1929 zaposlenih v proizvodnji 27,5 milijona ljudi in v terciarnih dejavnostih 18,6 milijona; leta 1963 je imela proizvodnja zaposlenih 31,4 milijona ljudi (plus 14%) in terciarne dejavnosti 37,9 milijona (plus 100%).

Struktura aktivnega prebivalstva v naši deželi kaže, kako je n. pr. nizka zaposlitev v terciarnih dejavnostih v Furlaniji. Tabela iz leta 1961 je na-
slednja:

	F. — J.			
	Gorica	Trst	Videm	krajina
kmetijstvo	11,9%	1,8	22,9	16,4
industrija	48,6	37,1	47,7	45,2
terc. dejavnosti	39,5	61,1	29,4	38,4

Skratka, osredotočimo vse sile (zasebne in jav-
ne) za povečanje zaposlitve v naši deželi, kar bo potrdilo, da živimo v demokratični republiki, ki temelji na delu.

GRAD V GRADIŠKI

Stoji, stoji tam stari grad,
nekdaj ponosen, kmetu strah.
Sedaj bršljan ovija stolp,
stoletja čas jih ruši v prah.

Goriška dežela je v svoji dolgi zgodovini lep primer strateško važnega prehoda že od rimskih časov dalje. Soča je bila nekdaž naravna meja med civiliziranim svetom rimskega imperija in barbarskim vzhodom. Zato so postavljali rimski upravitelji *speculae*, *stationes* in *mansiones*, opazovališča, utrdbe in poštno postaje po goriških tleh, ki so bila preprežena z vojaškimi cestami in mostovi čez Sočo. Zgodovinar Muratori se kar čudi, koliko stolpov »kakor dreves v gozdu« je štrlelo v nebo ob obeh soških bregovih. Rimske utrdbe je zamenjal v dobi preseljevanja narodov langobardski obrambni limes; na istih točkah so v poznejših stoletjih kopali nasipe in utrjevali bastijone proti turškim navalom. Ko je stegnil habsburški orel svoje kremplje po teh krajih, so nastale na tej črti grajske trdnjave proti Benečanom. Na istem prehodu »vrat narodov« so stali okopi proti Napoleonovim grenadirjem in še v prvi svetovni vojni so se vzpenjali prav po višinah ob Soči strelski jarki in reka je krvavo tekla...

Z goriškimi gradovi niso torej povezane samo bridke zgodbe tlačanskega fevdalnega reda, ampak tudi krvava zgodovina nešteti vojn. V vrsto teh gradov spada tudi Gradiška na desnem bregu Soče. Že ime dokazuje v obeh jezikih, da stoji Gradiška v skrajnem pasu slovenskega obmejnega ozemlja na Goriškem. Gradiška ali kraj z gradom, zidovjem, stolpi in trdnjavskimi bastijami, je bila že skoro pred tisoč leti eden izmed močnih členov v omenjeni obrambni črti, na najvažnejšem in najbolj odprtem prehodu čez Sočo v italске ravni.

KRAJ IN IME

Zgodovinar Strabon, omenja v sedmi knjigi, da je vodila preko obrambne črte »*limes italicus orientalis*« stara cesta, nekje med Majnico in Gradiško. »*Ad pontem Aesontii*«, pri soškem mostu, je stal stražni stolp. Sledove tega mosta iščejo danes med Petovljami in Zagrajem. Tam, kjer stoji danes ljubko mestece Gradiška pa je

stala najbrže obcestna postaja »*mutatio ad decimam*«. Taka postaja ni obstajala samo iz ene stavbe; bila je pravi vicus ali naselbina s hlevi in stanovanji za *catabulenses*, s hlapci in konjarji, ki so prepregali konje, s stražniki in poštnimi sli. Zgodovinar Puschi piše v *Archeografo Triestino*, da je šla cesta Carnunta prav preko Gradiške. Potemtakem je bila na tem mestu že v rimskih časih utrjena postojanka. Nekateri so iskali celo ostanke »*arx Iulia*« (grad Julija Cezarja) tam, kjer je danes mestni del Mercaduzzo. Po mnenju drugih, domačih raziskovalcev, omenjam Mosettija Alfonza, je pa nastala že v langobardskih časih postojanka na 30 metrov visokem skalnem grebenu, katerega je oblivala Soča od treh strani. Ustanovil naj bi jo na griču »*degli spiriti*« ali duhov že kralj Alboin. Majhen grad v obliki stolpa z obzidjem pa je utrdil vojvoda Gisulf in ga je imenoval »*cubile gradiliis*«. Od tod naj bi izviralo ime Gradiška. Nicola Zingarelli pa išče pravilnejšo etimološko osnovo v besedi »*gradišče*«, kar prevaja kot rudere, rovina ali »*scoglio di vedetta*«, stražni školj obdan s suhim zidom. Istega mnenja je tudi tržaški vseučiliški profesor Valussi v knjigi »*Friuli-Venezia Giulia*«. Koren »grad« utemeljuje slovensko osnovo tega imena.

V skromne domove v Beneški Sloveniji spravljajo jesenske prideške

V listinah se ime Gradiška omenja prvič leta 1031, torej le 30 let po Gorici. Takrat je daroval patrijarh Popon oglejskemu kapitulju vse beneficije v Gradiški, Fari, Chioprisu in Ontagnanu. Drugič se omenja Gradiška v darovnici iz leta 1113, ko je goriški škof Majnhard podelil cerkvi v Štivanu nekatera posestva Gradiški.

Naš zgodovinar Kos, teh listin ne navaja, pač pa ono iz leta 1120, ko je patriarh Ulrih podelil cerkvi sv. Ivana ob Timavu deset kmetij »in loco qui dicitur Gradisca«, v kraju ki se imenuje Gradiška. Navajajo se še listine papeža Aleksandra III. iz leta 1176, ki potrjuje kanonikom oglejske cerkve vasi Faro, Petovlje, Dramso, to je Zdravščino, Sebređo ali Majnico in Breumo ali Brumo »a monte qui dicitur Cars usque ad stratam Ungarorum«, to je od gore, ki se imenuje Kras, do

ceste Ogrov. Cesta Ogrov je bilo ime prehodu čez Sočo ob Gradiški, po približni smeri nekdanje rimske. Za časa italskega kraljestva so Madžari petkrat preplavili furlansko nižino, dokler niso vsi ti kraji leta 962, prišli v sklop rimsko-nemškega cesarstva, pod vladno Otonov. Cesarji so pa večino dežele dali v fevd goriškim grofom in oglejskim patriarhom. Oboji so zemljo razkosavali v manjše fevde. V krminski pogodbi leta 1102 je pa prepustil opat Pelegrin II. goriškemu grofu Engelbertu obrambo ali advokaturu nad oglejskim ozemljem. Vasi so bile zaradi večnih spopadov med grofovimi in oglejskimi stražami po večini prazne, vendar so pa morali ostali podložniki dajati dve tretjini činža oglejskemu kapitulju, eno pa goriškemu grofu.

(Dalje)

JESEN - ZAČETEK NOVEGA PROSVETNEGA ŽIVLJENJA

Prvega oktobra je naša mladina pričela šolsko leto z mašo, s prošnjo in molitvijo za dober uspeh. Zvečer iste dne pa je na občnem zboru SLOVENSKA PROSVETA v Trstu bežno pregledala svoje delo zadnjih let, naredila zaključke in načrte za bodočnost.

Občnega zbora se je udeležilo nad petdeset delegatov včlanjenih društev. Tako lahko rečemo, da je bil, z redkimi izjemami, prisoten vsak večji kraj na Tržaškem. Razen tega so se udeležili občnega zbora tudi predstavniki Zveze slovenske katoliške prosvete iz Gorice, predstavniki slovenskih političnih organizacij ter nekateri izvoljeni slovenski svetovavci. Tako je bilo to prvo zborovanje na pragu jeseni pristrčno srečanje, po pomembnosti razgovorov pa gotovo zelo važno za nadaljnje delo med tržaškimi Slovenci.

Če samo v bežnih strnjenih vrsticah nanizamo ugotovitve, bi našli predvsem tele:

Danes imamo skoraj v vsakem večjem kraju večje ali manjše prosvetne prostore, dvorane in domove. Zgradila jih je slovenska farna skupnost največ z lastnimi prispevki. Danes imamo prostore naše osrednje prosvetne organizacije Slovenske prosvete v ulici Donizetti, ki so že odkupljene in brez dolga.

V Rojanu imajo Marijin dom, v Barkovljah farno dvorano. Pri Sv. Vincencu imajo društvene prostore

in veliko farno dvorano. Tik pred zaključkom del je prosvetni dom pri Sv. Ivanu; iz tal raste nov Marijin dom v ulici Risorta; Dom imajo v Škednju; »Finžgarjev dom« je na Opčinah. V Bazovici imajo »Slomškov dom« in kino dvorano. Manjše dvorane ali društvene prostore imajo na Katinari, v Boljuncu, v Ricmanjih; dvorano imajo v Borštu in v Dolini, kmalu bo tudi Mladinski dom v Dolini. Dvorana, ki jo je treba dogotoviti bo v Mačkovljah; dvoranico imajo na Proseku, v Sv. Križu in po nekod še skromne prostore.

Če imamo danes to srečo, da imamo prostore, ki jih pred in takoj po vojni nismo imeli, je zdaj naše delo olajšano, tako da v vsaki teh stavb lahko ustvarimo živa prosvetna žarišča. V glavnem je bilo življenje povsod, tu bolj živo, tam manj. Le nekaj je krajev, kjer je vladalo mrtvilo. Treba je prebuditi tudi te predele Tržaške.

Skoro povsod so bili slovenski večeri s predavanji ob barvnih diapozitivih, več je bilo glasbeno literarnih

nastopov, kjer so primerne dvorane, so bili gledališki večeri, več je bilo koncertov, v več krajih filmski večeri, tedenski sobotni večeri Slovenskega kulturnega kluba, predavanja Društva slovenskih izobražencev na sedežu in študijski dnevi v Dragi, društva so prirejala izlete in zabavne prireditve, slikarske razstave in tekmovanja.

Na občnem zboru je bilo poudarjeno, da morajo skrbeti društveni krožki in društva za svoj slovenski značaj in kvaliteto;

da naj skrbje za stalno dejavnost in naj se tesno povežejo z ostalimi društvi v centrali. Centrala želi najtesnejših stikov, s svojimi tehničnimi pripomočki, ki si jih je nabavila, želi pomagati v vsakem kraju, seveda le društvom, ki žele zvezo z njo;

v skupnih narodnoobrambnih zadevah bo Slovenska prosveta še dalje, tako kot je v preteklosti, nastopala skupno z ostalimi prosvetnimi organizacijami;

želi, da postane uprava tako Slovenskega gledališča kot Kulturnega (dalje na 3. strani platnic)

NOVI PREDSEDNIK SP, PROF. MARIJ MAVER

izhaja iz tistega povojnega tržaškega slovenskega rodu, ki je končal študije na slovenskih šolah in potem odšel na tukajšnjo univerzo.

Zadnja tri leta poučuje na slovenski enotni srednji šoli. Je pisatelj več novel in radijskih iger, na natečaju RAI a so bile njegove igre in novele med nagrajenimi deli. K izvolitvi mu čestitamo!

MARTIN JEVNIKAR

SODOBNA SLOVENSKA ZAMEJSKA LITERATURA (NADALJEVANJE)

ZORA SAKSIDA

Rodila se je 1921 v Ljubljani, a živi v Gorici, kjer je dovršila učiteljske. Do sedaj je izdala knjigo pravljic in pripovdk *Nageljčki* (1946, samozaložba) ter dve povesti *Tujci povsod* (Mladika 1963-65) in dvodelno *Mami* (Goriška MD, 1965). Novele in črtice priobčuje v Mladiki in drugod.

V prvi povesti je obdelala življenje primorske družine po prvi svetovni vojni. Mož Franc Obrobek je bil policaj, poleg tega sta imela z ženo Anico v Trstu gostilno. Malo pred koncem vojne je mož gostilno prodal, se z ženo preselil v Ljubljano, dobil enako službo in si kupil še hišo z velikim vrtom v ljubljanskem Trnovem. Povest, ki ni zaključena, preneha tistega dne, ko pelje Anica prvič solato na trg, ko postane branjevka.

Pisateljica sega z obširnimi spominjanji v mladost obeh zakoncev in tako bogati in dopolnjuje vsakdanje dogajanje, ki je sestavljeno iz samih drobnih skrbi, domotožja in moževe bolesne ljubosumnosti. Lepo in brez težav sta si uredila v Ljubljani življenje, vendar pa moževa robotost Anico grize, da ni zadovoljna in da vedno pogosteje sanja o mladosti in Briških brdih, kjer bi edino mogla biti srečna.

Pripovedovanje je zanimivo, na več mestih je oživila nekdanjo Ljubljano celo s pravimi imeni tedanjih prebivalcev, vendar pa so ti opisi in spomini na mladost (npr. romanje na Sv. Goro) preobširni za osnovno zgodbo. Večkrat jo popolnoma zatemnijo in potisnejo ob stran. Pisateljica je bolj pazila na snovno zanimivost kakor na umetniško dovršenost in psihološko poglobitev.

V povesti *Mami* je na podoben način opisala življenje osrednje junakinje Bele, ki opusti študij na umetnostni visoki šoli v Florenci ter prevzame gospodinjstvo pri tujih otrocih, ki jim je umrla mati. Vse njeno življenje je posvečeno delu za druge, za plačilo pa prejema razočaranja, vendar pa je po svoje tudi srečna, ker je življenje tako lepo, da ga je vredno živeti. Povest je bolj zgoščena kot prva in tudi ljudje so bolj poglobljeni in polnejši. Kakor je v prvi povesti prikazala Trst in Ljubljano, tako je tukaj oživila Gorico. Obe spadata med dobre ljudski povesti.

LJUBKA ŠORLI

Rodila se je 1910 v Tolminu in dovršila v Gorici učiteljske. Poročila se je s skladateljem in pevovodjem Lojzutom Bratužem, ki so ga fašisti zaprli in mu dali piti kozarec umazanega olja. To mu je počasi razjedalo jetra in 17. febr. 1937 je umrl po hudem trpljenju.

Priobčila je vrsto lirskih pesmi po revijah in Mohorski koledarjih, ustvarila pa je tudi dva močna sonetna venca. Prvi ima naslov *Venec spominčic možu na grob* (Gorica,

1957, bibliografska izdaja) in vanj je zlila vse svoje trpljenje ob izgubi ljubljene moža. Njena ljubezen ga išče brez miru in jo spominja srečnih dni, ko sta se na Tolminskem spoznala, se poročila in si ustvarila v Gorici topel dom. Dva otroka sta jima večala srečo, kar je prišel tisti črni dan, ki ji je ugrabil moža. Groza in bolečina sta ji pretresala dušo, krivice so jo pritiskale k tlom, toda zatekla se je k Mariji in vzdržala.

Čustva so globoka in iskrena, podana v tekočih verzih in izklesanem jeziku. Tako so bogata, da napolnjujejo ves venec, in tako plemenita, da ne obtožujejo nikogar. Sonetni venec ima posvetilo: Lojzetu Bratužu in enako zgradbo kot Prešernov Sonetni venec. Uvod v knjigo je napisal dr. Anton Kacin.

Drugi sonetni venec ima naslov *Neizpovedana ljubezen* (Koledar Goriške MD za leto 1967) in posvetilo: Tebi moja mamica. V njem pretresljivo opeva materino smrt in svojo ljubezen do nje, istočasno pa tudi težave modernega sveta: »V poštenju svojem vsi so zagrenjeni, / ki tu z Jernejem iščejo pravico, / ki dvignjene glavé trpe krivico.« Po obliki in vsebini spada ta sonetni venec med viške slovenske poezije s to motiviko.

MILAN BEKAR BRŠLJANSKI

Rodil se je 1897 v Voloski pri Opatiji, dovršil gimnazijo v Ljubljani, univerzo v Padovi, poučeval v Trstu, Poreču, Miljah, Tolminu, po zadnji svetovni vojni pa slovenščino na slovenski gimnaziji v Gorici, kjer je umrl 1966.

Bekar je napisal ogromno pesmi in z njimi je sodeloval v skoro vseh slovenskih listih in revijah, ni pa prišel do samostojne pesniške zbirke. Zato je njegovo delo težko pregledno in še neocenjeno. Mati božja v Obršljanu mu je navdihnila nešteto Marijinih pesmi in po tej cerkvi je prevzel tudi psevdonim Bršljanski, češ: »Gospa, jaz pevec tvoj sem v bednem tem stoletju! / Skržat, ki poje v borih, v soncu in poletju.« Drugi pesniški navdih mu je nudil Kras, za katerega lepoto je bil ves zavzet. Prav v kraških pesmih je našel Bekar svoj lastni izraz bolj kakor kjer koli drugod. Za primer naj služi *Kras žari*: Pozimi Kras žari srebrno sivo / in sonce z zlatim sijem ljubi drago, / kjer mah zelen je, potok zmrazil z žago, / kjer vrana črna gre pusto njivo. / A v jutru v rdečih kepah zmrzla slana / iskris se in oranžnega fazana / V borovju vidiš plavo plahutati. / V pepelu išče zubljev stara mati.

Višek je dosegel leta 1939 v Domu in svetu, kjer sta izšla cikla *Kras in Roma* (9 pesmi) in *Kras in samota* (5 pesmi). Tretji navdih mu je dajala topla ljubezen do naroda, kateremu je zapel vrsto spodbudnic, a tudi žalostink. Prepogosto je bil Bekar preveč prigodniški, v zadnjih letih se je ponavljal, vendar pa bi iz njegovega

celotnega dela lahko nabrali zbirko pesmi trajne vrednosti.

Pesniško zbirko je izdal po vojni duhovnik Štefan Tonkli (roj. 1908 v Breginju), in sicer pod psevdonimom Venceslav Sejavec. Naslov ji je *Bežni oblaki*, obsega pa globoko miselno liriko, umerjeno in v ustaljeni obliki. Večina pesmi je izšla že pred vojno v Mladiki in drugod.

Po smrti so izšle v Gorici *Pesmi zelene pomladi* (1950) leta 1944 v Cerknem ubitega kaplana Lada Piščanca. Pesmi so začetniške, a tudi že zrele, izpovedi in slike iz narave. Zbrala jih je ter jim napisala uvod sestra Zora Piščanc.

Z drobnimi izpovedmi in nabožnimi pesmimi sodeluje v Koledarju Goriške MD in drugod duhovnik Srečko Gregorec (roj. 1894 v Mengšu), ki je avtor tudi več knjig pridig molitvenikov, iger itd. Soroden mu je duhovnik Mirko Mazora (roj. 1913 v Breginju), ki prav tako sodeluje v Koledarju, Mladiki in drugod. Njegove pesmi kažejo prefinjen okus in imajo večinoma klasično obliko. Pesnik je končno še Tugomir, s pravim imenom Birsa, delavec, toda topel in občuten.

Znanstveno in esejistično se je uveljavil

dr. ANTON KACIN

profesor in ravnatelj slovenskega učiteljskega v Trstu do 1968. Bil je v uredništvu Goriške straže (1927-28), prvega Novega lista (1929-30) in urednik publikacij Goriške MD (1928-58). Izdal je mladinsko čitanko *Klasje* (1930), *Esercizi per la Grammatica slovena di G. Trinko* (1931) ter *Pisano polje* (1932), zbirko pesmi in črtic kot dodatek Vajam za slovensko slovnico Iv. Trinko. Po vojni sta skupaj z M. Jevnikarjem napisala *Slovensko slovnico* za srednje šole (I. izd. 1948, II izd. 1955) in za strokovne šole (1948). Ista avtorja sta izdala tudi dve *Slovenski jezikovni vadnici*, z Blažnikovo in Glavičevo pa *Čitanka* za tri razrede nižje srednje šole.

Napisal je tudi vrsto esejev, kritik in literarnih razprav, ki kažejo na široko razgledanost in oster estetski čut. Sestavil je še nekaj bibliografskih pregledov (Jadranski almanah 1925-30).

VIRI: Jože Peterlin: Zora Piščanc, Mladika, 1958, 55 — Slovo od prof. Milana Bekarja Bršljanskega na grobu, Mladika, 1966, 103-104. m.c.: Pesniku Milanu Bekarju v spomin, Koledar GMD za leto 1967, 137-148. Martin Jevnikar: Ljubka Šorli: Venec spominčic, Literarne vaje, 1957, 187-188.

(Dalje)

LITERARNI VEČER V CELOVCU

V ponedeljek, 16. septembra, je bil v Koncertnem domu v Celovcu zanimiv slovenski literarni večer. Ker je taka prireditev med koroškimi Slovenci nekaj edinstvenega, pa tudi zato, ker sta na njej sodelovala tržaška pisatelja Boris Pahor in Alojz Rebula, se zdi umestno, da poroča o njej tudi naša revija.

Koroški Slovenci imajo navadno velike ljudske koncertne ali dramske prireditve, ki jih obiskujejo številni deželani. Prireditve na zahtevnejši kulturni ravni pa so bile do zdaj tvegane, ker pač mora vsak prireditelj računati na pičlo število zavednega slovenskega izobraženstva na Koroškem. Toda ponedeljski literarni večer je obiskalo lepo število Slovencev, predvsem dijakov slovenske gimnazije v Celovcu, kar je dalo prireditvi nekak mladostni značaj. Ta lepi obisk je bil prvi uspeh literarnega večera.

Profesor Mesner, ki poučuje na celovski slovenski gimnaziji, je predstavil v imenu Prosvetne zveze, ki je prireditev organizirala, nastopajoče pisatelje. Ti so sedli za mizo nekako po abecednem redu: Stanko Cajnkar,

Edvard Kocbek, Ciril Kosmač, nato Potrč, Pahor in Rebula. Profesor Mesner je kratko orisal življenjsko pot vseh teh pisateljev in zelo kratko označil njihova literarna dela. Opozoril je posebej na to, da prihajajo vsi nekako z obrobja slovenskega etničnega ozemlja in so tako koroškim Slovencem najbližje.

STANKO CAJNKAR

Najprej je bral Stanko Cajnkar odlomek iz svojega romana »Noetova barka«, motiv, ko se profesor Vidmar dogovori z učenkami osmega razreda za poslednji izlet na srednji šoli. Pisatelj razvija profesorjev pogovor z mladimi dijakinjami in njegovo razmišljanje o njih. Odlomek je bil blizu študentom, ki so bili jedro poslušavcev. Cajnkarjeva zgodba, ki jo je bral, ni nova, a je verjetno večina ni poznala. Njegov način branja je sicer nekoliko monoton, kakor da ne bi želel dati svojemu pisanju posebnega poudarka, vendar je v njem še vedno nekaj tistega prepričljivega pripovedovanja, s katerim nas je nekoč kot dijake prevzel s svojimi predavanji.

EDVARD KOCBEK

Ce si čutil pri Cajnkarju rahlo utrujenost, te je takoj nato prevzel sproščen, živ nastop Edvarda Kocbeka. Bral je svoje pesmi, že objavljene, pa tudi nove. Pesmi iz Groze, pesmi Kdo sem, Moje življenje, o lipicancih, pa tudi o Križanem. Njegov nastop je bil gotovo višek večera in če bi mi bilo dano narediti vrstni red nastopajočih, bi dal Kocbeka tik pred zaključek prireditve, da bi vsakdo izmed nas toliko dalj nosil s seboj njegovo misel in melodijo njegovih pesmi. Kocbek je bil od vseh pisateljev iz matične domovine najbolj aktualen, najbolj

Folklorni nastop v Velikem Repnu ob priliki kraške ohceti

živ in najbolj prepričljiv. Kot da ga je najbolj pretesel ropot sovjetskih tankov in se ves predramljen in zaskrbljen ozira, kaj je treba storiti. Kot da znova meri svojo prehojeno pot, išče zanjo pravilnost in čuti zmoto. pa vendar ve, da je pred njim nova odgovornost. Njegova recitacija je živa in prepričljiva, pa jasna in pogumna. Zato je občinstvo sprejelo njegov nastop s toplim odobravanjem.

IVAN POTRČ

Potrč je izbral odlomek, v katerem popisuje strahotne dni iz medvojnega taborišča v Mathausnu. Tako se je vsesala vanj bolečina in upljenje človeka v tistem strašnem kraju, da ga skoraj popis komaj dosega. Njegovo pripovedovanje o strelah na jetnika, ki pada in znova vstaja, je najbolj pretresljivo. Seveda bi bil Potrčev nastop mnogo bolj prepričljiv, če bi bral živahneje in če bi ne bilo toliko izrazitih štajerskih narečnih posebnosti v njegovi izgovorjavi.

CIRIL KOSMAČ

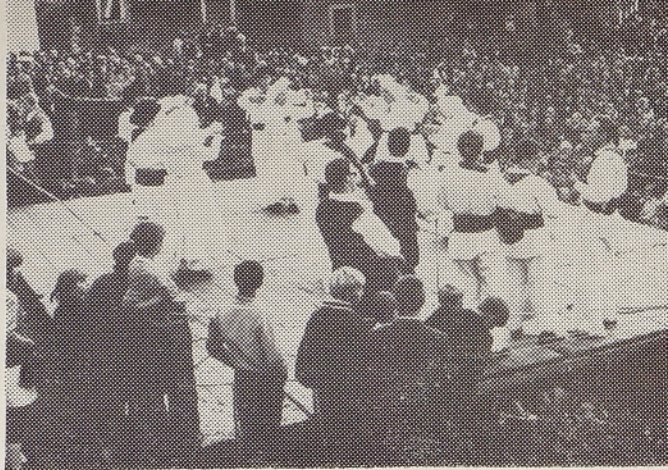
Mnogo bolj živo je pripovedoval svojo novelo Ciril Kosmač. Njemu ne gre samo za zgodbo, ampak v njej razmišlja. Odlomek, ki ga je bral, je nekako delček avtobiografije iz rane mladosti. Sedal je na skalo ob potoku, srečal tam moža, ki je pljuval v kristalno čisto vodo in raglabljal; razglabljal o grenkobi, ki ne uide človeku, o grenkobi, ki je moč. Novela je bila zaokrožena celota. v njej je toliko človeškega in toliko vedrine, da je živo pripovedovanje zajelo občinstvo.

BORIS PAHOR

Nato je prišel na vrsto Tržačan Boris Pahor. Če je bila zgodba, ki jo je bral Cajnkar izpred desetletij, Potrčeva pripoved ena od množice medvojnih izpovedi, Kosmačeva novela zajeta iz sedanjosti ali preteklosti, je pa Pahor sredi današnje aktualnosti. Pisatelja skrbi vprašanje slovenske biti in ga razjeda molk in brezbriznost tistega vodilnega razreda, ki danes odloča o usodi večine njegovega naroda. Pahor je tu in tam žgoč in rezek, da bi zbudil uspavano vest, je kričeč in polemičen, da bi postavil na pravo mesto lestvico vrednot v ljudeh, je brezkompromisen, ko gre za življenje manjšine, katere član je. Vse tisto, kar je napisal tako živo in neposredno v svojih glosah v Zalivu, je na literarnem večeru pred narodno manjšino na severu in pred književniki iz matične domovine z živo besedo izpovedal. Vendar to ni bil samo esej, to ni bila razprava o narodnostnem vprašanju, to je bila literarna izpoved pisatelja, ki ga razjeda vprašanje bivanja in obstanka. Literarni okvir kričeči problematiki daje Pahorju koča na planini, kjer se v dežju sreča z rojaki, ki ga ne poznajo. — Pahorjev nastop je bil živ in neposreden, našel je tudi globok odmev pri poslušavcih, ki niso navajeni, tako se je zdelo, tako jasnih besed in tako zavzete izpovedi.

ALOJZ REBULA

Večer je zaključil pisatelj Alojz Rebula. Če smo prej rekli, da bi bral Kocbek svoje pesmi v drugi polovici

*Belokranjski plesi na kraški ohceti v Velikem Repnu
(Nastop folklorne skupine »France Marolt« iz Ljubljane)*

večera, smo s tem hoteli reči, da spadajo po aktualnosti tematike in po zavzetosti gotovo Pahor, Rebula in Kocbek skupaj. Rebula je prinesel na ta večer nekaj, s čimer ne bi mogel nihče Korošcem priti bliže do srca: bral je »Poročilo«, tako je imenoval Rebula svoj prispevek. Res, da je bilo to nekako poročilo o tem, kar je spoznal pisatelj iz brošure slovenske gimnazije v Celovcu o njenem življenju, vendar je bilo to mnogo več. Bila je literarna pesem današnji slovenski Koroški, za pisatelja do zdaj nepoznani, a naenkrat tako živi in lepi. Rebula je prepletel svoje »Poročilo« s čudovitimi primerami in aforizmi, s podobami in izpovedmi. Njegov živ nastop in njegov literarni prispevek je poslušavce navdušil, da se odobravanje ni hotelo poleči. Za Korošce je bil Rebulov nastop največje odkritje.

ZGODOVINSKI TRENUTEK NARODOVE USODE

Po literarnem večeru je bilo še prijateljsko srečanje med pisatelji, prireditelji in občinstvom v drugi gostinski dvorani, kjer so poudarili različni govorniki, da je bil ta literarni večer kot nekaj zgodovinskega za koroške Slovence. Najbolj živa je bila beseda Edvarda Kocbeka, beseda Cirila Kosmača pa je bila beseda predsednika društva slovenskih književnikov. Potem so znova načeli razgovor predvsem Pahor in Rebula o zgodovinski uri narodove usode, predvsem narodne manjšine. Pridružili so se Korošci dr. Inzko, dr. Mirt Zwitter in še nekateri. Opozorili so na nesprejemljivost reševanja tega problema s strani zunanje politike držav in poudarili, da mora *slovensko središče* prevzeti končno odgovornost za to reševanje in to ta trenutek. Gostje iz Slovenije, med katerimi je bilo več univerzitetnih profesorjev in znanstvenikov ter javnih delavcev kot gostov, so ob teh aktualnih in kričečih ugotovitvah v glavnem molčali.

Toda ta literarni večer pomeni za koroške Slovence veliko doživetje in verjetno novo pot in prerod. Nekdo je rekel, da je vedno prihajal živ plamen novih pobud in novih poti iz obrobnihih predelov slovenskega etničnega ozemlja, ki je dramil in pretresal središče. Morda ima to nalogo tudi danes tako Koroška kot Tržaška.

Jože Peterlin

KOROŠKO IZVESTJE

Clovek kar globlje zadiha, ko jemlje iz leta v leto v roke gimnazijsko letno poročilo slovenske gimnazije na Koroškem. Število učencev raste iz leta v leto in je v tem letu doseglo že 407, profesorski zbor pa 22 učnih moči. Vsi razredi, razen VII. so imeli vzporednice. Na vsak razred, razen na I., ki ima 29 tedenskih ur pouka, odpade po 33 tedenskih ur. Poročilo prinaša šolsko letno kroniko, ki je najbolj voden prikaz življenja, veselja, resnega, včasih pa je zabeležen tudi kak žalosten dogodek. Šolski kronist vse vestno zapisuje in posreduje še poznim rodovom in zgodovini, kako je živela v preteklem letu ta gimnazija. Poročilo nam poleg seznama profesorjev, prinaša tudi seznam dijakov, pregled slovenskih in nemških šolskih nalog, poklice staršev, slike maturantov, poročilo o šolskih knjigah, besedo slovesa in priznanja prvemu ravnatelju dr. Jošku Tischlerju, spored vsakoletne akademije in nje odmev v časopisju. Sledi zanimivi del poročila, ki se tako pridružuje slovenskim tradicionalnim gimnazijskim letnim poročilom in v katerih so razni profesorji objavljali svoja zgodovinska, slovstvena in znanstvena dognanja. Koroško poročilo nam prinaša prispevke dr. Franceta Czigana, ravnatelja dr. Pavleta Zablatnika, dr. Antona Feiniga, Janka Messnerja, dr. Franceta Cegovnika, dr. Reginalda Vospernika in prof. Milana Kupperja. S tem poročilom se pač ne more meriti naše, kot je

dejal na literarnem večeru v Celovcu prof. Rebula.

KNJIGA O BARAGI

Poleg Čuježeve knjige o Baragi je letos to že druga v angleščini pisana knjiga o velikem misijonarju in svetniškem škofu Frideriku Baragi. Posebnost Jezernikovega dela je v tem, da nam prikazuje Barago z vidika zapiskov, ki jih je poiskal v rimskih arhivih, zlasti v arhivih Kongregacije za razširjanje vere. S te strani nam Barage še ni nihče prikazal. Knjiga ima poleg uvoda še naslednja zaglavja: misijonski poklic, apostol Indijancev, stiki z Rimom, apostolski vikar, rezidenčni škof, nje-

gova smrt, zaključki, bibliografija in zemljevidi.

Knjigo je izdala ustanova Studia Slovenica in stane broširana 4, vezana pa 5,50 dolarjev. Naročila sprejema: Studia Slovenica, P.O. Box 232 New York, N.Y. 10032 ali pa Studia Slovenica - P.O. Box 4531 - Washington, D.C. 20017.

BRIŽINSKI SPOMENIKI

Založnik dr. Rudolf Trofenik iz Münchena je izdal v nemščini novo študijo o Brižinskih spomenikih s sodelovanjem sedmih znanstvenikov. Knjigo bomo strokovno ocenili v prihodnji številki.

RADIO

NOVI PODRAVNATELJ

Pred kratkim je bil imenovan za podravnatelja tržaškega sedeža RAI gospod dr. Aldo GIANNINI, ki je bil že doslej na radijski postaji šef govornjenih sporedov in to v italijanskem kot v slovenskem jeziku. Dr. Gianniniju k napredovanju iskreno čestitamo. Ne dvomimo, da bodo oddaje radia Trst A v bodoče še bolj uživale njegovo pozornost in podporo, ki mu jo bodo narekovale globoka kultura, široka razgledanost in velika objektivnost. Pri njegovem delu mu želimo mnogo uspehov in notranjega zadovoljstva.

NOVOSTI V SPOREDU

V sporedih na postaji radio Trst A smo začutili nekaj svežine, več novosti pa se še obeta v prihodnjih mesecih.

Velik poudarek bomo opazili na

oddajah za **MLADE POSLUSAVCE**, s katerimi želi postaja pritegniti pozornost današnje mladine. Te oddaje bodo vsak dan, razen nedelje, od 17,20 do 18,15. Sestavljene bodo iz več različnih delov, tako da bodo zelo pestre in aktualne. Naštejemo samo nekaj zanimivosti, ki bodo vključene v te oddaje: Čar glasbenih umetnin (pripravljali bo Janko Ban), Misli in nazori v izmenjavi s Čtivom za vas; Kako in zakaj (tehnična razmišljanja in odgovori); Plošče za vas (pripravljala Danilo Lovrečič), oddaja bo razširjena in dopolnjena tudi z zanimivimi novicami in aktualnostmi iz sveta lahke glasbe; Ansambli in radio Trst A, Ščepce poezije (oddajo bo pripravljali Marko Kravos) z intervjuji mladih pesnikov — nekateri bodo brali pesmi sami; Od šolskega nastopa do koncerta, Moj prosti čas...

V to oddajo bo uvrščena tematika, ki jo že poznamo, pa bo dobila morda nekoliko spremenjen značaj. Tako na pr. Slovensčina za Slovence, Slovenski znanstveni delavci na univerzi, Poljudna radijska enciklopedija in podobno.

Posebno opozarjamo, da bo v bodoče **GLASBA PO ŽELJAH** vsak dan. Te oddaje so brezplačne in se jih poslušavci res lahko poslužijo, obenem pa vplivajo s svojim okusom in željo, ki jo pogosto slišimo iz ust naših ljudi, da si žele slovenskih narodnih pesmi. Samo voščijo naj, pišejo in povedo, da želijo poslati slovensko pesem, pa jo bodo slišali. Poslušavci morejo na ta način pozitivno vplivati na radijski spored. Godrnjanje ne privede nikamor.

Posebej bi radi opozorili, da je postaja pridobila za sodelovanje znanega slovenskega etnografa **Milka Matičevca**, ki bo imel na sporedu oddajo (dalje na 3. strani platnic)

Na proslavi stoletnice openske čitavnice je pel tudi openski cerkveni pevski zbor pod vodstvom Staneta Maliča

NOVOSTI V SPOREDU

(nadaljevanje s 144. strani)

pod naslovom IZ POPOTNE TORBE.

Na sporedu bodo še dalje oddaje Drage Kumer: LJUDSKE PESMI in oddaja BERI, BERI ROZMARIN ZELENI. V tej oddaji smo že doslej slišali zelo veliko posnetkov ljudskih pesmi iz najmanj raziskanih pokrajin, kot je Rezija, Kanalska dolina in Beneška Slovenija. S temi posnetki, ki jih skrbno zbira prof. Pavle Mercù, rešuje radijska postaja dragoceno gradivo, do katerega doslej ni nihče prišel in je njegova kulturna vrednost več kot krajevnega pomena.

Opozorili bi še na niz predavanj pod naslovom EVROPSKA IDEJA DANES, ki jih je napisal Alfieri Spinelli, prevedel pa Franc Jeza.

Seveda posebej opozarjamo na DRAMSKO ODDAJE. V glavnem bodo v istem času kot doslej. Bogatejši bo do sobotni večeri. Na programu je več zelo lepih in zanimivih del.

Najmlajši bodo poslušali tudi letos BALONČKE, pač pa niso vedeli ravnateljci ničesar povedati ne učiteljem, ne profesorjem na prvih konferencah o ŠOLSKIH ODDAJAH. Ne vemo, kje se je spet to zataknilo. Težko razumemo, da oddaje, ki jih je poslušalo zelo veliko otrok in odrasle mladine, kar naenkrat niso več aktualne. V začetku smo opozorili, da želi postaja popestriti oddaje za mladino, a zakaj take oddaje šolsko skrbništvo dijakom in učencem jemlje? Takih ovir ne moremo razumeti s pedagoškega vidika, pa tudi kot državljani ne, saj enotna srednja šola daje velik poudek državljski vzgoji! Upamo, da se bo Sindikat slovenskih šolnikov čim prej zanimal za zadevo in prav tako slovenski politični predstavniki. Za italijanske učence se bodo seveda oddaje nadaljevale — le za slovenske so nepotrebne!

Ta kanec grenkobe naj ne zmanjša velikega pričakovanja radijskih poslušavcev. Odprimo svoje radijske sprejemnike in jih naravnajmo na svojo domačo postajo Trst A. Sodelujmo s pismi in spremljajmo oddaje. Tudi naša revija bo še dalje vrednotila in opozarjala na radijski program.

F. M.

JESEN — ZAČETEK NOVEGA PROSVETNEGA ŽIVLJENJA

(nadaljevanje s 140. strani)

doma odraz vse manjšine, šele potem bomo lahko govorili in povsod zagovarjali »skupno zadevo«;

občni zbor je dalje izrazil željo, da bi čista narodna kultura, ki raste v matični domovini iz tradicije, oplajala naše delo v zamejstvu in da bi kulturne ustanove iz Slovenije z najboljšimi in najčistejšimi dosežki gostovale med nami in s tem poživljale prizadevanje nas samih.

Po številnih načrtih, ki so se poleg gornjih ugotovitev izkristalizirali med diskusijo, so bile volitve novega odbora. Za predsednika je bil izvoljen prof. Marij Maver, za podpredsednika in glasbenega referenta pa predsednik Zveze pevskih zborov, dr. Zorko Harej. V ožjem odboru so še: Glavko Petaros, dr. Maks Šah, dr. Stanko Janežič, prof. Jože Peterlin, Franko Volpi in Marijan Kravos. V nadzornem odboru pa sta Josip Podobnik in Stanko Zorko. V širši odbor pošlje vsako včlanjeno društvo odbornika, ki ga samo izvoli.

Ob koncu je bilo še sklenjeno, da

bo tabor 1. decembra pri Sv. Ivanu v Trstu in to ob priliki blagoslovitve in odprtju novega prosvetnega doma, če bodo Svetoivančani s tem soglasni.

Pismo Mladiki

STRGAN LEPAK

Letošnje poletje nam je privoščilo bore malo lepih in sončnih dni. Šele sedaj v jeseni smo imeli nekaj neverjetno lepih dni. Nisem zdržal doma. S prijateljem sva sedla v avto in hajdi malo po Krasu. Vozila sva skozi Zgonik, Salež in še naprej do Mavhinj. Neverjetno lep dan, lepe barve, sončni zahod in še kaj. Ljudje so v pašnih trgali in bili bolj dobre volje nad lepim vremenom, kot pa nad trgatvijo.

Bolela me je ta njihova tiha žalost nad skromnim pridelkom, na katerega so čakali do jeseni. Še bolj pa me je zbolel primer, ko sem videl v popolnoma slovenski vasi strgan lepak, katerega so na svojo pobudo razširili Nabrežinci in povabili starše, oziroma otroci vabijo starše, naj jih pošljejo v slovensko šolo. V slovenski vasi — strgan slovenski letak — letak, ki vabi v slovensko šolo!

No, ni treba besedi! Sami ste povedali vse, kar ste videli, kako se Vam je to uprlo. Upajmo, da tega dejanja niso zakrivali vaščani sami, ne otroci slovenske šole, ampak nestrpneži in morda neljubi gostje, ki jih po Krasu kar mrgoli in ne znajo ceniti in spoštovati lepote narave, niti prepričanja naših ljudi.

Za dobro voljo

Mark Twain je na cesti zagledal moža, ki je imel na sebi napis: Slepce. Ljudje so hodili mimo, a se ni so kdovekaj menili za nesrečneža. Mark Twain je vzel slepčovo tablico, jo obrnil in nekaj nanjo napisal. In glej, novci so začeli kar deževati na krožnik. Slepce je začuden odpiral prazne oči in vpraševal: »Kaj se je zgodilo. Kaj je z mojo tablico?« Nekdo je prebral novi napis: »Jutri je prvi pomladanski dan, a jaz ga ne bom videl.«

☆

Pobožen vzdih don Juana: Kako lepo bi bilo na svetu, če bi bile vse ženske omožene, mi pa prosti in neporočeni!

☆

Solska naloga.

Učiteljica je na dolgo in široko opisovala južni sadež ananas. Potem je naročila, naj iz tega, kar so slišali, napišejo stavek. Mihec je napisal: »Moj očka se v gostilni zabava, a na nas vpije.«

☆

Zdravko je šel z mamo v živalski vrt. Na vratih je videl napis: »Prepovedano je hraniti živali!«

»Mama, od česa pa potem živijo?« je zaskrbljeno vprašal mamo.

»Vaša snažilka pa ne snaži preveč čisto.«

»Ja res, ker se ravna po načelu: „Čistemu je vse čisto“.«

☆

»Mamica, veš, letos mi boš pa morala plačati za vsak dober red petsto lir. Saj veš, kako so cene narasle.«

☆

»Očka, brž mi napiši nalogo, če ne, bom dobil dvojko!«

»Ne morem, ker grem na sejo.«

»Kaj šel! Misliš, da boš zdaj še mene farbal s sejami ko mamico!«

☆

Gospa dekletu, ki hoče stopiti pri njej v službo: »Veste, nekaj mi ni všeč. Slišala sem, da ste pri Jeriču radi prisluškovali...«

»To je res, gospa. Pri Jeriču so se godile stvari, če bi vi vedeli...«

»Kaj pa, kaj? Vstopite, vstopite, kar povejte!«

☆

»Kaj pri vas nimate kopalnice?«

»Ne, zakaj pa? Mi si lahko privoščimo, da gremo poleti za ves mesec na morje.«

Mama je našeškala Brankota. Ko se ji je zdelo dovolj, je pa rekla:

»No, povej zakaj si jih dobil?«

Branko pa, ves v solzah: »Vidiš kakšna si! Prej me natepeš, potem pa ne veš, zakaj si mi jih dala!

☆

V vlaku sedi mož z veliko golšo. Deček, ki sedi nasproti, ga nepremično gleda. Končno je možu tega zadoštin in reče:

»Mali, če me ne nehaš gledati, te bom požrl.«

»Saj morate prej pogoltniti še ti stega, ki ga imate v vratu?«

☆

Pri spovedi.

»Koliko časa se že niste spovedali?«

»Petnajst let.«

»Za božjo voljo! Kaj pa ste medtem delali?«

»Zidarska dela.«

☆

Neki gospod je dal redno vsako jutro prosjaku deset lir. Končno pa se je tega naveličal in ga nekega jutra nahrulil: »S kakšno pravico prosite, saj ste zdravi!«

Prosjak pa: »Kaj mislite, da bi se za vaših deset lir moral dati še pohabit?«

MLADIKO lahko kupite

V TRSTU:

- v knjigarni Fortunato
- v Tržaški knjigarni
- v prodajalni časopisov na končni postaji openskega tramvaja
- pri Parovelu v galeriji Tergesteo

NA OPCINAH:

- v prodajalni časopisov na končni postaji openskega tramvaja

V DOLINI:

- v trgovini Kos

V GORICI:

- v Katoliški knjigarni

Ta številka je bila zaključena 3. oktobra 1968.

R I M - Slovenski „Hotel Bled“ ITALIJA
Lastnik Vinko LEVSTIK

ROMA - Via S Croce in Gerusalemme 40 - Tel. 777-102, 7564783
Blizu železniške postaje - Direktna zveza z avtobusom št. 3
Domača kuhinja - Vse sobe s prhami.

TVRDKA

Kerže

USTANOVLJENA LETA 1898

TRST
TRG S. GIOVANNI, 1
TEL. 35-019

Emajlirani štedilniki najmodernejših oblik na vsa goriva. Popolna oprema za kuhinje, jedilnice, restavracije iz emajla, nerjavečega (Inox) jekla, stekla itd. Električni likalniki, sesalci za prah, pralni stroji, grelci za vodo, hladilniki. Dekorativni predmeti umetne obrti, od keramike do brušenega kristala. Lestenci ter vse vrste električnih luči, klasične in moderne oblike.

CENA 200.- LIR